

VIETNAM'IN KISA TARİHÇESİ	354	Prof. Dr. A. Ş. ESMER
BAMBU MIZRAKLAR/RESİM	356	VIETNAM SANATI
SANATIN İŞLEVİ - İNKÂRI	357	TEKİN SÖNMEZ
SAVAŞ VE BARIŞ/ŞİİR	359	C. ATUF KANSU
KIRIK BİR PENCERE/ŞİİR	360	Ö. FARUK TOPRAK
AMADO'LU AĞUSTOS/ŞİİR	362	HASAN HÜSEYİN
BAHARDA ŞİİRLER/ŞİİR	367	TEKİN SÖNMEZ
KAN REÇETESİ/ŞİİR	369	ARKADAŞ Z. ÖZGER
HALK GÜLLERİ/ŞİİR	371	ÜNSAL AKPAK
VIETNAM ŞİİRLERİ	372	Türkçesi: ENGİN AŞKIN
VIETNAM ÇOCUK ŞİİRLERİ	375	Türkçesi E. AKPAZAR
VIETNAM HİKÂYESİ/ANNE	376	NGUYEN THINHU
		TRAG
ÇAĞDAŞ VIETNAM ŞİİR ÜZERİNE	380	BANG BA LAN
VIETNAM ŞİİRİNDE BİÇİM	386	BURTON RAFFEL
GÜNEY VIETNAM'DAN GÖRÜNTÜLER	389	(Vietnam Ressamları)
VIETNAM'DA RESİM	392	NGUYEN VAN TY
CASSAVA KÖKÜNDEN HEYKEL	393	VIETNAM SANATI
VIETNAM KADINI VE PLASTİK		
SANATLAR	394	ENGİN AŞKIN
TAHTA OYMACILIK VE SERAMİK	395	Türkçesi: A BERKİ
VIETNAM FOLK RESİMLERİ	396	PHAM VAN DON
KADIN VE PLASTİK SANATLAR	398	NGUYEN TRAN
HEYKELTRAF/OPERA	400	NGUYEN TRAN
GÖZ YAŞLARI VADİSİNDEN		
GÜLÜMSEME OVASINA	401	BEHZAT AY
SAVAŞ VE EDEBİYAT	404	MEHMET ERGÜN
ŞİİRİMİZDE VIETNAM	410	ORHAN DEMİRBAĞ
TABİATA KARŞI SAVAŞ	412	DIŞ HABERLER
BASINDAN SEÇMELER	413	
KARİKATÜR	413	NEZİH DANYAL
KARİKATÜR	416	ORHAN

vietnam'ın kısa tarihçesi

Bugün ikiye bölünmüş olan Vietnam, Güney-doğu Asya'da 127 km. kare genişliğinde bir ülkedir. Çin'in ortalarından geç ederek M.Ö. bu ülkeye yerleşen Vietler, Güneydoğu Asya'nın en dinamik ulusudur. M.Ö. I. yüzyıldan, M.S. 10. yüzyıla kadar Çin'in hükümlerine altın girmiş, ondan sonra bağımsız olmuş ise de, bağımsızlığını korumak için Çin ile zaman zaman savaşmış ve sonunda gene de Çin'in himayesi altına girmiştir.

Portekiz'liler ve Fransızlar önce 16. yüzyılda Vietnamlılarla temas etmişler, Fransa 1858'de Vietnama girerek ülkeyi himayesi altına aldıktan sonra 1884'de de tüm Vietnam ve komşusu Laos ve Kamboçya Fransa'nın himayesi altına girmiş bulunuyordu. Fransızlar Çinhindiyi sömürmekle kalmamışlar, kültürlerini ve katolik dinlerini de yayarak nüfusun %12'sini katolikleştirmişlerdir. Katolik mezhebinin kabulü, Vietnam'm kaderini etkilemiş; kurtuluş savaşlarında bunlar, daha çok sömürgecilerden yana olmuşlardır. Gerek Fransa'nın ve sonra gerek Amerika'nın nüfuzlarını sürdürmek için kullandıkları kişilerin çoğu Hristiyan Vietnamlılardır.

Vietnam ikinci dünya savaşlarında Japonların işgali altına girdi. Japonlar Fransa ile savaş halinde değillerse de, Vietnam'da üslenerek İngiltere'nin sömürgesi olan Malezya'ya girmek istemişlerdi. Fransa'nın elinde iken de Vietnam'da ulusal duygular uyanmıştı. Japon işgali altında bu duygular daha da gelişti. Ho Chi Minh liderliğinde bağımsızlık programını benimseyen Vietnam birliği kuruldu ve 2 Eylül 1945'de Ho Chi Minh Vietnam'm bağımsızlığını ilân etti.

Fransızlar geri gelmek istedilerse de zayıflar ve 1946'da Fransız birliği içinde Vietnam'm bağımsızlığını tanıdılar. Ho Chi Minh kayıtsız şartsız bağımsızlık istediğinden, Fransa ile 1954 yılına kadar süren kurtuluş savaşı başladı. Amerikalılar önce Vietnam'm bağımsızlığından yana çıkarken Çin kuvveti olup da Ho Chi Minh'e yardım etmeye başlayınca Fransız yönetimini sürdürmek istediler ve Fransa'ya yardım etmeye başladılar. Dien Bien Fi'de sarılan Fransız askerlerinin kurtarılması için Amerika, Fransa'ya atom bombası veremeyi bile önerdi, fakat Fransızlar bunu kabul etmediler. 1954 Temmuzunda Cenevre'de toplanan taraflar Vietnam'dan çekilmeye razı oldular. 20 Temmuz 1954'de Cenevre'de Amerika, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, Kuzey Vietnam, Güney Vietnam, Kamboçya, ve Laos'un da katılmalarıyla yapılan toplantıda, Ho Chi Minh liderliğinde Fransa'ya karşı 1946'dan beri sürüp gelen savaşta son verilmiş ve bir deklarasyon imzalanmıştı. Deklarasyon ile Fransa, Laos, Kamboç ve Vietnam'm bağımsızlığını tanıyan, fakat Vietnam'm kuzey bölgesi Ho Chi Minh, güney bölgesi de Mao Dai yönetiminde olduğundan 1956 yılına kadar yapılacak olan plebisit ile iki bölgenin birleşmesi öngörülmüştü.

Amerika deklarasyonu imzalamaktan kaçınmış, fakat hükümlerinin uygulanmasına engel olmayacağını da bildirmişti. Bu sırada Amerika'da Eisenhower başkan, Nixon da başkan yardımcısıydı. Cenevre anlaşması üzerine Fransa elini kolunu Çin Hindiden çekti. Aslında, 1946'dan beri Ho Chi Minh ile savaş halinde idi ve Cenevre konferansı toplanacağı sırada Dien Bien Fi'de ağır bir yenilgiye uğramıştı.

Cenevre deklarasyonunu imzalamak istemeyen Amerika'nın her halde Güney Viyetnam'da yerleşmek niyetinde olduğu, kimse tarafından tahmin edilmemişti. Konferanstan sonra güvenilmeyerek Bo Di düşürüldü ve Amerika'nın kuklası Dien başkan olarak iktidarı ele aldı. Plebisit yapılması için Kuzeyden gelen öneriyi, Dien, Amerika'nın telkini ile reddetti. Eisenhower, sonra yazdığı anılarında Dien Bien'nin kendi telkini ile 1956 yılında plebisiti reddettiğini itiraf etmiştir. Yapılsaydı oyların %80'i Ho Chi Minh'in olacağını bildirmişti.

Cenevre anlaşmasına aykırı olarak, plebisitin yapılmasının reddi, güneyde plebisitten yana olan halkçı ayaklanmalara ve gerilla savaşının başlamasına yol açmış, bu savaşta Ho Chi Minh güneyi desteklediğinden, Vietnam bir iç savaşa sürüklenmişti. Eisenhower kendisine plebisiti reddetmesi önerisinde bulunurken. Dien Bien'e yardım vaad etmişti. Fakat anlarında da belirttiği gibi Eisenhower sadece para ve silâh yardımını bol miktarda sağlamış ise de, bu yeterli olamamış ve Dien çok zor bir duruma düşmüştür. Bu arada iktidar değişmiş, Eisenhower'ın yerine 1961 yılında Kennedy gelmişti. Kennedy yardımda daha da ileri giderek, Dien'i kurtarmak için «danışman» etiketi altında Güney Vietnam'a asker yolladı. Bu yardımlarında yeterli olmadığı ve yeteneksizliği belirlediğinde; bir takım davranışlarda şüphe uyandırdığından, Diem düşürüldü ve öldürüldü. Yerine sıra ile bir takım askerler geldikten sonra nihayet Amerika Van Thieu'yü iktidara getirdi. Kennedy de öldürülmüş yerine Johnson geçmişti. 1964'de Kuzeyin baskısı altında güneydeki kukla rejim yıkılmak tehlikesi karşısında kalınca, Johnson, Amerikan gemileri Tonkin körfezinde kuzeylilerin saldırısına uğradığı gerekçesiyle, güney Vietnam'a asker yığmaya başladı. Tonkin Körfezi olayının Vietnam'a asker yollamak yetkisini senatodan elde etmek için uydurulmuş bir yalan olduğu sonradan anlaşıldı. Senato dışişleri Komitesi Başkanı, senatör Fulbright aldatılmış olduğundan sonra yakınmıştır.

Johnson Vietnam'a yarım milyondan fazla asker yığıldığı halde sonuç elde edemedi. Barış teklif etti ve görüşmeler Paris'te başlarken, iktidardan çekildi. Seçim kampanyasında barış vaad eden Nixon, aslında Vietnam'dan Amerikan askerlerini çekerek, savaşın yükünü güney Vietnam'a devretmeyi düşünüyordu. Bir yandan Paris'te görüşülürken bir yandan da savaşı «Vietnamlaştırmak» adını verdiği bu programı uygulamaya başladı. Amerikan askerlerinin moralleri de bozulmuştu. Asker kaçakları, neferlerin subaylara karşı ayaklanmaları, uyuşturucu maddelerin kullanılması, sivil halka karşı zulüm ve işkence, beyaz ve zenci askerler arasında çıkan çatışmalar, disiplinsizlik: Amerikan ordusunu bozguna uğratmıştı. Böyle bir ordunun zafer kazanması söz konusu olamazdı. Nixon bu askerlerin büyük bir kısmını çekmiş ise de, güney Vietnam'ın bu savaş yükünü taşıyamayacağı anlaşıldı.

Bunun üzerine Nixon Kuzey Vietnam üzerine bomba yağdırmaya başlamış, limanlarını abluka altına almıştır. Nixon Pekin'e ve Moskova'ya yaptığı gezilerle, Çin'i ve Sovyetler birliğini Vietnam ile ülgisizlendirerek, Kuzey Vietnam'ı dize getirmek teşebbüslerine girişti.

Bu arada Paris barış görüşmeleri sürmüştür ise de, Güney Vietnam'daki kukla hükümetler uzlaşmadığı için Vietnam sorunu 1954'te hatta 1946'da ne ise, bugün de oradadır. Vietnamlılar bağımsızlık ve özgürlükleri için 26 yıldır savaşıyorlar. Bunun 8 yılı Fransa ile 18 yılı da Amerika iledir.

Büyük Atatürk'ün Kurtuluş savaşları konusunda söylediği gibi «Bir Milletin ruhu zaptolunmadıkça, bir milletin azmi kırılmadıkça, o millete hakim olmaya imkân yoktur.» Ve 26 yıldır Kurtuluş savaşı sürdüren kahraman Vietnamlıların «ruhu zaptedilmemiş» «Azmi, de kırılmamıştır.»

Bambu Mızraklar (Fırça çalışması, Ressamı belli değil)

sanatın işlevi - inkârı

«Yansıma» Dergisinin 4. sayısındaki bir yazımda (1) «...sanatı küçümsemek, ilerici bir uğraşta bunları hiç saymak da aldanışların en büyüklerinden birisidir.» demiştim. O günkü yazımda (kişisellik, keyfilik) öznel eleştirinin temeldeki yanlışlığını ele almış, bunun aslında kasıtlı olarak üretilen hasta bir dünya görüşünün kendine özgü yapısı olduğunu ortaya koymaya çalışmışım. Öznelliğin karşısında olmadığını, çünkü, sanat yaratımlarının hemen tümünün de öznel bir yaratım sürecinden geçtiğini, bunu sınırını yine bir yazımla belirtmişim. «Burada ozanı, gerçekliğin tarihsel içeriğiyle çakıştıran, ve öznelde nesnele yaslandırın öge ise; tarihsel bilinçtir.» (2) Böylece öznellik, keyfilik arasındaki ayrımı da belirttim sanıyorum. Çünkü bu ikisi arasındaki (anlam açısından) cılız ilinti, kimi sözcüklerin (kasıtlı olarak) ters yorum içinde eleştirilmesine neden oluyor.

Burada asıl sözünü etmek istediğim konu başka. Yazının başında değindiğim gibi, Sanatın inkârı sorunu ve sanatın tarihsel işlevini burada ele almaya çalışacağım. Hukuk, Din, v.b. gibi sanatın da bir üst yapı kurumu olduğu tartışmasız bir konu. Ne var ki, sanat, uygar toplumlar (Bu kapitalist ya da, sosyalist düzen içindeki toplumlarda içerik açısından değişiklik gösterir) ya da geri bırakılmış toplumlarda olsun; o toplumun sosyoekonomik ve politik içiçeliğiyle örülürken, üstlendiği görevin yükümlülüğü içinde tarihsel bir nesnellığe bürünür. Biz salt geri bırakılmış toplumlarda burada ele alarak konuyu dağıtmayalım. Bu bağlamla da geri toplumlarda, emekten yana olan sanatla, emekten yana olmayan sanat ölçütünün iki karşıt çatışma içinde olduğu kesin. Biz emekten yana olan sanatı incelerken, sanatın doğuş kaynağına, kökenine de yaklaşacağız. Çünkü sanatın doğuşunda doğa-insan mücadelesi vardır. Bunun sonucu olarak, insan üretiminden ortaya çıkan iş: EMEK-ÜRÜN denkleminin nesnel gerçekliğini önümüze sürer. Tarihin hangi dönemini ele alırsak alalım, o dönemin temel omurgasında yatan ortak öge; (örtük-açık belirli - belirsiz) insan emeğinin tarihidir. Ve bu insan emeğinin karşılığının alınıp alınmamasıdır temel sorun. Bu temel gerçeklik, teknolojinin kesintisiz devrimleriyle biçimsel farklılıklara uğramışsa da; özdeki çelişki günümüze değin (daha da kalınlaşarak) çizgisini getirmiştir. Bu gelişte ise yığınların sanayi kesiminde yoğunlaşmaları, tarihsel gerçekliğin (Sermayenin; teknolojiyi, evrensel bir yayılımla kendi mülkiyet tekelinde tutması nedeniyle) çağdaş gerçeklik boyutuna indirgenmesi olarak sergilenebilir.

Bu çıkış açımızla, madem ki toplumlar tarihinin omurgası, insan emeğinin tuğlalarıyla örülmüştür, bu emeğin ortaya çıkışında ikincil görevi olan bir takım insansal yaratımları da dikkate almalıyız. İşte, tarihsel süreç içindeki toplumsal değişimlerin akışında, hemen herdaim varlığını duyuran yaratımlardan birisi de: Sanat'dır.

Yazın sanatlarının anası olan şiir, insanın ilk toplumsal bir düzen içinde çalışmasıyla ortaya çıkar. Bunların kaynağı ise: İş Türküleri'dir. İş Türküleri, ilkel üretim düzeninin denetimsizliği içinde olan Doğu Anadolu bölgesinde bugün bile hâlâ varlığını sürdürüyor. Temel felsefe-

sinde, doğaya karşı tükenen insan direncinin, yeniden yoğunlaşmasını sağlayan moral birimleri yatar. Bu da toplumsal iş üretiminde, ruhbilimsel açıdan, moral birimin kesin nesnelligidir.

Apacık görülüyor ki, sanatın varoluş felsefesinde toplumsal üretim süreci, toplumsal üretim ilişkileri kesinlikle vardır. Bu nedenle sanat da, dil gibi üretim gücünün lokomotifi olan geniş halk yığınlarının en canlı dolaşım damarlarıdır. Bunların çıkış noktaları ise emekten yana olan kategorik bir tabakanın ilk toplumsal dönemlerine değin uzanır. Böylece emeğin üretimi sürecinde yaratılan iş türkülerinin, günümüzde modern bir düzlemle varlığını sürdüren şiirin ya da daha geniş bir açıyla: Sanat'ın işlevi tartışılabilir.

İleri toplumlarda (İster kapitalist, ister sosyalist olsun bu ayrı bir konu) sanatın işlevi ile, geri bırakılmış toplumdaki sanatın işlevi de ayrı bir tartışma konusudur. Özellikle geri kalmış toplumlarda emek'ten yana olan sanat yaygınlık kazanmakta, üretici geniş halk yığınlarını moral planda desteklemektedir. Bu sanatsal yaratımlar, kimi geri ülkelerde geniş boyutlarla yığınların kendi üretimi olmuşlardır da. Bu tür toplumlar içinde her ne kadar emekten yana olmayan sanat görünümleri varsa da, bunlar sığ bir içerikle (aslında içeriksizlikle) biçimsel oyunlarla; daha çok işbirlikçi bir görevin yükümlülüğü altındadırlar. Bu yükümlülük ise, temelde emeğin karşısında durup, sömürüye neden olan ideolojik bir kesitin, sanatsal düzlem üstündeki yansımasıdır. Bunun da tanımı kısaca; dışardan ithâl edilen; Kültür emperyalizmidir.

Yukarıda kısaca sözünü ettiğimiz gibi, bugün ulusal kurtuluş savaşı veren kimi geri bırakılmış ülkelerde sanat çok sağlıklı bir görev yükümlenmiş durumda. Bu sağlıklı sözü, genellikle, sanatı inkâr eden; «silâhların konuştuğu yerde sanat susar» örneği benzetmelerle konuyu geçiştiren, sanatı küçümseyen ideoloğlar için kullanılmıştır. Oysa dar bir olanak içinde ortaya koyduğumuz bu özel sayı ile Sanat'ın Geri Ülkeler'deki işlevinin çok etkin olduğunu, giderek kurtuluş savaşlarında bozulan moral gücün yeniden yoğunlaşmasını sağladığını görüyoruz. Bunun en nesnel örneği, Vietnam'lı sanatçıların ortaya koydukları çalışmalardır. Gerek şiir olsun, hikâye olsun; gerekse plastik sanatlardan; resim, heykel olsun bunların en diri örneklerinde hayatın ve kavganın yansımaları buluyoruz. Vietnam'lı ressamların siperlerde hem dövüştüklerini hem de dövüşen arkadaşlarının o anlık durumlarını yansıttığını öğrendik. Daha da ileri giderek «Savaşan insanlar türkü ve şiir de ister» gibi örneklerini de elde ettik. Günümüzde unutulmaz bir savaşın sürücüsü olan bu halkın ortaya koyduğu (bütün geri ülkeler adına) örnekler daha çok elbet. Üstelik bu ülkenin ortaya koyduğu teori ve pratik (sanatsal düzlem açısından da) dikkate alındığında, bu sanat inkârcılarının söyleyecekleri söz olmayacaktır sanırım. Biz bu kısa yazımızda ve küçük çalışmamızla sanatı inkâr eden sanat düşmanlarına birkaç şey gösterebildik mi? merak ettiğimiz sorun bu. Bu konu aslında çok uzun çalışmalar isteyen, başlıbaşına bir kitap boyutunu bulabilecek bir iş tir. Ne var ki biz elimizin döndüğü kadar bir kaç örnek vermeye çalıştık..

Küçük de olsa başarabildikse eğer, bu da bize yetecektir.

1) «Öznel Eleştiri Hastalığı» Yansıma, Sa. 4 Sayfa 140.

2) «Ozan» Yansıma, Sa. 9. Sayfa 306

savaş ve barış

«Mütareke» karanlık bir sözdür
Türkçe'nin yenilgisi İstanbul sözlüğünde.
Bir acılı mendili, bir gece kaçışını
Bırakılmış bir silâhı
Anımsatır bana Saygon'da ve Şişli'de
Hanfendilerin şölenini, akşam çayını
Anadolu kara bazlama yerken.

Savaş bir ağıt dumanıdır tüter
Silâh sevmediğim bir araç
Maraş ayağa kalktığında
Savaş sevdiğim bir türküdür
Bir taze gelindir koynumda silâh
Ali Fuat paşa'nın ardında
Geyve dağlarında vuruşulanda...

Istanbul Damat Ferit paşadır
Uzak gölgesi çağımıza değin
Anadoluyca Mustafa Kemal
Kuvayı Milliye yazısına yorgun köylüler
Çıkar gelirler dağlardan ormanlardan
Mekong ırmağının kaydığı yerlerden
Ve Erzincan'ın alabalık derelerinden.
Barış benim sözcüğümdür ozanca
İlk yaprağında yazar alfabemin
Kendim dizdim gül basımevinde
Bir tek yerde değişirim barış dalını
Bağımsızlık ağacımı kesmeye geldiklerinde
Savaş orda güzeldir, kan barışa dönüştüğünde
Olup halk bahçesi özgür çiçek açtığında...

kırık bir pencere

Loş odamız — duvarda ilk gençlik fotoğrafın
Seninle oturmuştuk bir Şubat öğlesi
Dalmıştın duvarda takvim yaprağına
Gene böyle soğuk bir kış günü
Ağaç köprüden geçiyorduk çocukluğumuzla
Söğütler yapraksızdılar
Üzerimize eğilmişler bulutlarla birlikte
Sen çocuksu gülüşlerle bakıyordun kuşlara
Takvim yaprağı pencerenin kenarından
Hayvanların çiftleşme zamanını gösteriyor usulca
Söğütten bir dal kırıp sulara bıraktın
Sonra döndük Gönen'de ahşap evimize
Aynaya takılı sarı fotoğraflar
Batan güneşin ışıklarından geçerek
Eski hayatımızı getirirler karşımıza

Şimdi ne ağaç köprü var geçmekte olduğum
Ne benim altın çocukluğum
Kör bir sokağın köşesinde duruyorum
Açık pencerede Chopin'in ince yüzü
Beni sana yaklaştırır biraz karanlığa karışarak
Beşiktaş parkında kaçak bir özlemle
Burun kanatlarını kımıldatır iyotlu rüzgâr
Anımsa bu rüzgârla seyrettiğimiz Akdenizi gece vakti
Az ışıklı fenerle okumuştuk şiirlerini
Uzakta bir adada kirli saçlarıyla düşünen
Ak köpüklü denizin öfkeli adamı Yani Ritsos

Seninle oturmuştuk bir Şubat öğlesi
Kitapların sayfalarını yiyorduk konuşmadan
Gözlerimizle saçlarımızla susuyorduk
Oysa dilmizin ucunda özgürlük — patlıyacak
Umudu karanlıkta bile taşımış gözleriyle
Yarısı sıska akşamın ışıklarından çıkıp
Yarısı rüzgâr olan insanları düşündüm

Biliyorsun seninle gece saat bir'den sonra
Deniz ıslaklığında gül kokusuyla yürüdük
Bazı akşam kırık bir pencere yüreğim
Kapımın önünde ağlayan çocuğu okşasam
Gelir karşıma dikilir karanlıktan çıkarak
Vietnamlı mutsuzluk çıplak ayaklarıyla

Gerı ver bana dıyor yanık tarlalarıyla lkemi
Yıkılmış bambu kulübemi
Dağbaşlarındaki beyaz bulutlarımı

şubat ayı daha sonra telli turna ilkbahar
Ardından ilk yaz günleri yağmur gib gün ışığı
Yüreğim kırık bir pencere demiştim sana
Vietnamda rüzgâr esse ben sallanırım
Üç gündür Mekong deltasına yağın yağmur.
Bilin ki benim üstüme düşüyor sicim gibi
Böyle karanlık böyle ıslak bir gecede
Anıların sıcak yüzünü getiremem sana
Ama gözbebeklerindeki savaş parıltısını tanırım
Uykusuz gecelerinde saçlarını okşarım biraz

TÜSTAV

HASAN HÜSEYİN

amado'lu ağutos

gece sıcak ve ishaklı
amado
hey amado

yürüyen ne
konuşan kim
nerden nere bu karanlık
amado
hey amado

gece sıcak ve ishaklı
kurşun erir oldu avuçlarımda
gider oldu yüreciğim yalnayak
çoğalır oldu ağzımda zeytin
incil değil kuran değil
bayram değil kıran değil
nedir bu kalabalık
amado
hey amado

sallanır bozkırda bir kanlı beşik
gözyaşına dalar çıkar bir tahta kaşık
yüreği kanatlı da bıyığı düşük
gün gelir beşik dillenir
bebeğim oooy
balam oy
boynubükük bu ayrılık
amado
hey amado

onlar için herşey bitti
su değil içtikleri artık onların
yedikleri ekmek değil
el değil sıktıkları
onlar için herşey bitti
bu törenler bu cayırta
bu ipekler bu altınlar bu yaldız
bu koşum saltanatı

yalan yalan hepsi yalan
korkudur bayrakları
korkudur urubular gibi dönen tepelerinde
onlar için herşey bitti
herşey bitti onlar için
değil mi ki kırdılar bu fidanları
değil mi ki ağlattılar bu anaları
onlar için bitti herşey
ne bir tutunacak dal
ne bir dayanacak duvar
bir kara haberin ölü yankısıdır onlar gözlerimizde
demirparmaklıklar arkasından bakar gibi bakan gözlerimizde
amado

hey amado
yürüyor zincir sesi
yürüyor açlık sarısı
yürüyor umut
ayakları kan içinde
yürüyor döl
evrenin nabızı gibi
karadır geceleri kan ırmakları
hele de senin katingalarda
amado

hey amado

gece sıcak ve ishaklı
şimdi tütün kırımıdır bizde ege'de
fındıklar çoktan devşirildi karadeniz'de
iri bir çekirgeçir şimdi konya'da zaman
'erzurum dağları kar ile boran'

değilse de pek

bir tutam kanlı pamuktur çukurova'da güneş
ve tutuk bir tabancadır doğu'da kimsesizlik
bir yanım yenik yıkık
amado

hey amado

bir yanım dişi sular gibi kıraçta
ben hiç adam öldürmedim amado
ve artık tavuk da kesemiyorum
ellerime bulaşacak sanıyorum güllerin kanı
ve savaş dediler mi çocuk çıgılları doluyor kulaklarıma
vietnam doluyor amado
kore doluyor
ispanya doluyor amado
boydan boya avrupa

ve savrulup gidiyor güvercinler dönülmez uzaklara

kara kara bulutların ötesine amado

özlemlerin ötesine amado

ağıtların ötesine amado

ve ben

birdenbire ak bir heykel oluyorum boş bir alanda

ben hiç adam öldürmedim amado
babam da öldürmedi
anam da öldürmedi
biz hiç adam öldürmedik amado
ama bizi hergün hergün öldürdüler amado
onun için ağtıdır gülüşlerimiz
onun için zor geliyor ayrılık

gece sıcak ve ishaklı
amado

hey amado
kaç gün

kaç ay

kaç yıl çeker bu senin riyo dö janeyro
nehir midir gökyüzü mü
yıldız mıdır ceset midir
gemiler toprak kölesi
gemiler firar

kaç yıl gider bu senin kutsal ırmak sao fransisko
durur

orda

uzakta

kaza grandeleri kolonel inasyo'ların
küşülür burda sazlı sözlü konakları beylerin efendilerin
havada dut rakısı
havada üzüm incir hurma kaysı rakısı
havada kırbaç sesi tabanca parıltısı

birdenbire bir çakal
toprakta mısır buğday tatlı patates
bir de manyoka

madımak maydanoz ebemgümeçi
harman yeri tarlafaresi filan

geceleri başsız ve çokdişli bir canavardır açlık
saldırır yorgun sürülerine gurbetçilerin
gelip konar kavakinhona senin

benim üç tellime altı tellime
altın tepelikli bir gurbet kuşu
ve sızlar toprakta kemiklerimiz
irkilir bedenlerimizde döl

eşkiya derler bizde
senin orda kangaseyro
amado

hey amado

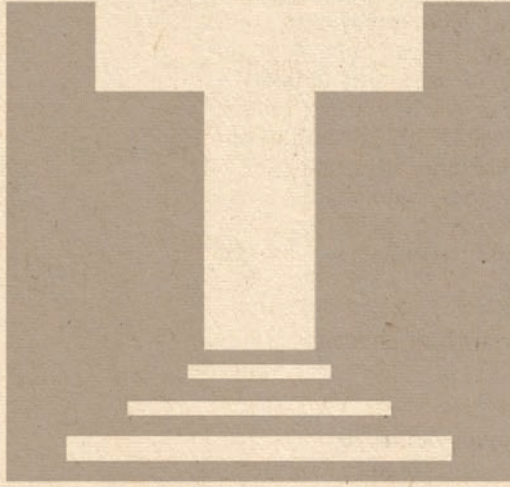
bitti

bitti

herşey bitti onlar için
anaları yoktur onların
kardeşleri yoktur

yerdekiler ayak değil
amado hey amado
kurtuluşun yürüyüşü

gece sıcak ve ishaklı
yaralı bir geyik gibi yalnızım
kesilmiş karpuz gibi kalabalık
ve umutlu
amado
hey amado

TÜSTAV

baharda şiirler

daha sen bebektin yavrum
ellerin baldan iki emzikti
petekden sızmış gibi ağzında
gaz bombalarıyla yarılmış bir gündü
gazeteler iri patron puntolarla
sokaklarda çınlayıp büyürdü
daha sen bebektin yavrum
patlamış nar güllerinden bir demet
ıssız dağlarda kavruluyorken
bedenleriyle sarsıyorken dünyayı
cehennem köpüren dağlardan
bütün asya dağlarından
körpe damarlar sağılıyordu yeryüzü atlasına

daha sen bebektin yavrum
özgürlüğün ekmeğini beyinlerinde
üretiyordu mekong deltasından köylüler
ellerinde bambu mızrakları ve defter
imece sözcükleriyle halkın
«zalimleri yenecek mazlum halkların»
yazıyordular en güzel şiirini
siperlerde kuruyan terle
dudaklarından taşan halk türküleriydi
haklı bıyıklarından ve yakutlardan
akıyordu ulusal bağımsızlığın defterine

daha sen bebektin yavrum
tüfenk kabzalarına ve ormanlara
adlarını kazıyan köyüleri
saz kulübelere toprak evlerden
güllerin resmini çiziyordular baharda
güllerin siperlerin ve halkın şiirini
yazıyordular üveyiklere turna kanatlarına
portakal bahçelerinden pirinçlerden
fıskıran namlu hıçkırıkları
bir güneşi taşıyordu baharda alçuhalarla

daha sen bebektin yavrum
yırtınıyordun asi çığlıklarla
damarlarınla taşıyıp getirdiğin etimden
ağzında ballanan parmaklarını
senin gibi bebekti onlar da
dal kurusu gövdeleriyle ve terle
aktıkça kabaran ırmakları dünyanın
ölümün ölümsüz yaptığı kırlardan
göğüslerine kazınan fosforlu kavlardı

daha sen bebektin yavrum
iğde dallarından leylaklardan
çağla yapraklarından damlayan kardı
ince güzelliği nakışlanan baharda
gövdelerle örülmüş yakut bir siper
resmidir fıskırır çarpar havaya
orta anadoludan mekong deltasına
buğdaylardan pirinçlerden geçerek
bıyıklarında kuruyan ısıklarla
bir tohum bıraktılar toprağın kimyasına

ölümün ölümsüzlüğü yarattığı yerd
Trung Son dağlarından Toroslardan
laser ışınlarından, gazlı bombalardan
gelip indiler «mazlum halkın» sofrasına
ellerinde silâh kabzaları ve şiirler vardı
kendileri daha yazılmamış şiirlerdi baharda
daha sen çocuktun yavrum

TÜSTAV

kan reçetesi

Kara bir gök için çok şey söylenebilir elbet.

İşte benim bulutum
pas tutmamış sözcüklerden örgülü bir ağıt
alnına halk sıçramış neferlerin çılgar gözleriyle
sana
ey rengi toprağı utandıran elbise.

Yüzün hiç yabancı değil
sen eski borazanların gedikli çalgıcısı
sesine küflü ambarların kokusu sinmiş
irin salgını, cinayet fotokopisi ve kangren depolanmış
eskimiş tarih satıcısı ambarların kokusu.
Burnum duymuyor ama seni
uslanmış ıtır kokusunu da duymuyor
benim burnum
yahşi dağ çiçekleri, bozkır gülleri ve devedikenlerinin
kırları genişieten halk kokusuyla yanıyor
genzim çatlıyor
genzim çatlıyor ve seni de çatlatıyor
ey illizyonizmin sırça küresi.

Sana kim sus dedi Kalbim.
Dünya bir ateşten top gibi kavruluyorken
toprak güneş sıtmasıyla sarsılıyorken
burda, orda, öte yanlarda
alinterinin öfkeyle fıskıyan şavkı
yeryüzünü yeniden biçimliyor
ve depremle sarsılan halkların beyni
illizyonizmin büyüsünü bozuyorken
seni kim büyülemek istiyor Kalbim.
Bildim hiç kuşkusuz
su yılanları, yeraltı fareleri ve akbabaların koruyucusu
çarpıcıların, kemirgenlerin, leşçilerin
pazubentli kolcusu.

Usul usul da gelsen, harlayarak da gelsen
ey illizyonizmin güleryüzülü büyücüsü
masken kandırmıyor çoktandır beni
beni ve benim gibi
dünyaya kanından dürbünle bakanları
soluğu cehennem yakanları.
Çünkü biz hayatı kendi aynasından gördük
biliriz sırça kürenin yaldızındaki puşluğu...

Ey tırnaklarımı büyüten tahammülsüzlük
beynimde hora tepen on sivri bıçak
senin kendi damarında denediğin keskinlik
halkının alnındaki tomurcuğu patlatsa da
kan kendini aldatmaz

Kalbim!
bu acıya dayan
varsın işkenceler dağlasın seni
duru bir gök için vahşete katlananlar
acıyı bir silâh gibi göğsünde saklamalı.

Kalbim!
bu acıya dayan
bu acıya dayanman için
yaranı iyileştirmek için sana
parçalanmış gül cesetlerinden bir reçete vereceğim
vahşet dağlarından kızgın kemik külleri
işkenceler ovasından kan dölleri
ve yangınlar vadisinden dehşet bir ateş.
Kan kokusu büyüü bozmak için
Kemik sıcaklığı sırça küreyi eritmek için
Ateş kırmızısı göğü aydınlatmak için

Böylece dirilir içindeki gül cesetleri bile
dirilir ve o zaman
çılgın bir şafakla tazelenen gökyüzü
bir taze tomurcuk gibi açar
kanıyan alnında senin.

halk gülleri

1.

içimize acıları bırakanlar mı sevdiğim
onlar av günlerinin kan sunucuları
sapanlarında kuş sürüsü çocuklar

bunca büyüdüğümüz gülevlerinden
şimdi neye bakılsa kana kesiyor gibi
her şey kuru kan tadında gibi
balık sırtı parlıyor ah
ölümün dağıttığı halk gülleri

2.

onlar ki karanlığa alışmışlar sevdiğim
korktukları güneş yakacak gözlerini
bu doru kısraklar ülkesinde

suçları durgun suları taşlamaktansa
göğüslerine iliştirilen kan
anamın göz yaşlarından bir ağıttır
yeryüzüne çoğalan

3.

ne yapsalar ne deseler artık boş
tarih baba günlüğüne yazmıştır
ellerindeki kan lekelerini

dünyanın ateştopu göğsünde sevdiğim
halk bahçelerine gül olmaktansa suçları
suçları durgun suları taşlamaktansa
her gün binlerce çocuğu büyütür tararız
ölüm saçlarını nice dağıtsa da

engin aşkın'ın türkçesinden vietnam şairleri

HO ŞI MIN

KENDİME UYARI

Olmasaydı ıssızlığı kışın
Olmasaydı şu buzullu soğuşu
Bilinmezdi yüce güzellikler
Görünümler bilinmezdi hiç
Ve doğanın o değişken soluğu

Yumuşacıktım acılar biledi direncimi
Çeliğe su katan o ulu güçle,
Yenilmez kıldı akla güvencimi
Eylem gücümü gecelerden arıttı
Gelecek ülküsü yüceltti sevincimi

«BIN ŞAIRLER GÜLDESTESİNİ OKURKEN»

Okur musunuz o eski şairleri bazen
Doğa'yı allayıp- pullayan şairleri
Mısraları parıldatan sözcük sözcük
O uzak şairleri, okur musunuz
Kar pamuk pamuk muş, çiçekler uyanır mış
Altın rüzgârlar varmış, ısıltılı ırmaklar
Bir köşede ay'la yıldızlar
Ve tarlalarda bulutlar uyanır mış

Oysa çağımın şairi, erdemlerin öncüsü
Her mısradada bir tutam demir olur anlamlar
Sözcük örgüsü, çelikten daha sert
Onun kalbinde özgürlükle halk yaşar
Gereğinde en önünde orduların
Buyruk verir, askerlere :
Ordular ileriye

ÜZGÜLERDEN SONRA

Döner çarkları öylesine hızlı
Döner çarkları doğa yasaının
Yağmurdan sonra parıldar güneş
Bir kıpırtı büyür bütün kirpiklerde
Evren savurur atar sırtından
O çamurlu yıllanmış giysileri
Bir cümbüştür başlar yeryüzünün her yerinde

Gerilir ışıktan bir örtü bin renkli
Bir tutam gündeğümü ve gülümseyen çiçekler
Yücelerde ta uçlarında dalların
Bir yeşil kıvılcımdır o güzelim yapraklar
Ansızın kuşlar ötüşür hep bir ağızdan
İnsan yeniden doğar ve bütün yaratıklar
Ne olabilirdi bundan daha doğal
Ne olabilirdi gelip söyleyin
Mutluluk dediğın üzgülerden sonra

TO HUU

KURŞUNA DIZİLEN SAVAŞÇI

Bir yüce andır dönüşümü yaratan
Haykıran sesini ölümsüzlüğün
Sözcükleri güzel kılan bütün şarkılardan
Gerçeğın gün doğumu o yüce sessizliğın

Kapanan dudaklarındaydı ölüm
Kulağımda bölüm bölüm söylediklerin
Ulaştı evrene sunduğın bildiri
Işığı anılarda o yiğit gözlerin

Belki bin yıl sonra belki daha da öteelerde
Bir gün o sonbahar yaşanacak yeniden
Birlikte yürüyüşün ölüm mangasıyla
O incecik ellerinle o çocuk yüzün
Bembeyaz giysisinle bir anıttın sen

TRAN VAN DUC

TÜSTAV

NOSTALGIA

Çiçekler evrenidir benim yurdum
Ekinlerin bitimsiz büyüdüğü ülke
Yeşilin sonsuza ışığı bölüm
Hani sevgililer uyanırken aşka
Kuzeyden esen bir buzul rüzgâr
Güneyle kucaklaşın o sıcak esinti
Yalnızlığın şarkısını getirir kuşlar
Çanlar yankılanır yine tepelerden
Şenlik var bin yönde duyulur davullar
Ulaşır geceye bir büyü gündüzden
O tanımsız kokusu portakal ağaçlarının
Yurdumdu her yönde ışılan çiçekten

LY THUY Y

BEN BİR ASKERİM

Yazamadım diye suçladın beni
Suçladın, kızdın bana geciktim diye
Oysa biliyordum nasıl beklediğini
Ama savaştı bu
Savaş bir başka öyküdü
Bir askerdim ben hatırla kimliğimi
Bir izin dönüşünde buluşuruz belki
Belki tutar ellerim güvercin ellerini
Dolaşırız birlikte ışıldayan kenti
Ama ben askerim hatırla kimliğimi
Yağmurlar boşanırken bir şaçak altında
Mavili giysin kucaklar gövdemi
İşler o ıslaklık yavaşça ceketimden
Ama askerim ben, askerler üşümez ki
Savaşı anlatırım sana, o korku gecelerini
Ayışığında yazdığım mektupları
Ellerimin neden titrediğini

HOANG LOC

ŞİİR

Göllerin kıyısında doğduk biz, tarlalarda
Şarkılı rüzgârında Trong dağlarının
Şu yalın ırmağın dalgalarında
Kulağımızda ana yurdun ninnisi
Büyüdük sonra, adanmaya and içtik
Sunduk olanca varlığımızı
Sevsin diye evren bağışladık yaşantılar
İşte ellerimiz anayurt Vietnam
Bitecek bir gün o geceli sızı

Ozanlarla ilgili not :

Vietnam'ın ünlü lideri, politika ve devlet adamlığı yanı sıra, seçkin bir şair ve edebiyat adamıydı. İlk gençliğinde, Paris'te başladığı şairliğini, hastalığına yakın dönemlere kadar sürdürmüştür. 1969 da öldü. e.a.

1920 de doğan TO HUU, Vietnam'ın Hue kentinde yetişen en ünlü şairlerden biridir. Şiirlerinin çoğunluğu Fransızcaya çevrilmiş olan TO HUU, L'Europe dergisinde, «Vietnam Devriminin Şairi» olarak tanımlanıyor. e.a.

1967—69 yılları içinde, Güney Vietnam Cumhurbaşkanlığı Edebiyat Armağanına katılan 200 şair arasında, dikkati çeken TRAN VAN DUC, bu dönemler ününün doruğuna ulaştı. Yukardaki şiir, şairin «Nostalgia» adlı kitabında yer alıyor. e.a.

LY THUY Y, şimdi Güney Vietnam Ordusunda savaşan tanınmış bir Saygon'lu şairdir. e.a.

HOANG LOC, Saygon'un Genç Şairler kesiminde yer alıyor.

çocuk köşesi

NGUYEN THANH VAN (8 yaşında)

PALMIYEM

Nazlı danseder meltem esince
Ne de şirindir minik palmiyem
Bayılırım onun bu güzelliğine
Tırtıllardan çekinip sinerek
Ay gökte parıldarken bir gece
Usulca sordum yanına giderek:
Muzlarının ne kadar büyüdüğünü
«Oldukça büyüdü» dedi «kol kadar iri
Nasıl tatlı nasıl da besleyici»
Ninemin sözünü anımsadım ossaat:
Cepheyken babanız, muz gönderin
Ve söyleyin bahçede yetişmiş olduğunu

HOANG HIEU NHAN (10 yaşında)

BACIMI DÜŞÜNÜRKEN

Sana bir civciv resmi çiz dedim
Küçük bacım
Kağıt ve kalemi almadın eline
Tavşanları doyur da gel dedim
Getirmedin sözümü yerine
Biliyorum küçük bacım biliyorum
Dediklerimi yapamazsın bundan böyle
Oysa ikinci sınıfta olacaktın şimdi
O düşman bombası düşmeseydi eğer
Küçük gövdene çocuk bahçene

LEYLEK

Halk türkülerimizdeki ak leylek
Ben uyurken uçuyordu dün gece
Sevgi yüklü seslerle
Beni sonsuz ufuklara götürdü
Sizin sesinize
Leyleğin sürüye katıldığı yere
Kanalların ötesine
Trung Son dağlarına götürdü
Cephede babamın bulunduğu yere
Canım Güney'e götürdü
Düşmanlara dönük silahların
Leyleğin kanatlarını parlattığı yere

Türkçesi : Emel Akpazar
Tekin Sönmez

anne

Akşam karanlığından biraz sonra otobüs yenice yapılmış bir boşaltma yerinde durdu. Sıcakkanlı, orta yaşlı şoför, ışıkları yaktı ve yolcular eşyalarını topladılar. Thu, sırt çantasını ve kepini alarak, bir gemicinin yardımıyla indi.

«Ben Vân'a gidiyorum, sizde aynı yoldan mı gedeceksiniz?» diye sordu gemici.

«Evim ilerde, tepenin ardında. Hiç içecek suyunuz var mı arkadaş?» dedi kız.

Gemici ona su kabını verdi. Suyu zevkle içip, gülümserken; karabulutlar Tamarisk ağaçları ile kaplı tepelerin üzerinden geçiyordu. Yumuşak ay ışığında, gemici, Thu'nun güven verici bir yüzü olduğunu, ve askeri doktor üniformasını gördü.

Thu, esintili tepenin eteklerinde akan, değişen suları; göze hoş gelen ırmağın yanına yapılmış bir okulu geçti.

Askeri Tıp okuluna girmeden önceki eğitimini yaptığı okuldu burası.

Edebiyatdan mezun olup, akademi düşleri içindeydi bir zamanlar. Utangaç bir kızdı, bu yüzden en yakınlarına bile söyleyemiyordu bunu. Okul ödevleri dışında bütün zamanını kitap ve gazeteye vermişti, çok okurdu...

Oysa hayat dümdüz gitmiyordu. Öyle düşünceler vardır ki, zihninizde parlaması ile en titiz hesapları bile alt üst eder. Thu'ya da böyle oldu.

Lise öğreniminden sonra, akademiye okumak için yurt dışına gönderileceğini umut ediyordu. O sırada Amerikalıların saldırıları başlamıştı. Geceleri ufukta parlamalar görüyor, gürültülü patlamalar duyuyordu. Erkek kardeşi Khang, Quang Binh'den geldiğini söylemişti bunların. Böyle gecelerde insanlar güçlkle uyurdu. Bir gün, bir öğlen sonrası; kardeşi Khang çalıştığı yerden; nişanlısı Minh'e rastladığı ilk günküne benzer bir coşku içinde döndü eve. Babası ile gecenin geç saatlerine kadar konuştu.

«Ordunun hangi bölümü bana uygun düşer, baba?» diye sordu.

«Saldırganlara karşı savaşmada sana en fazla fırsatı taniyan hangisi olursa» diye yanıt verdi babası. Parti üyesi ve silâhli kuvvetlerden yeni emekli olmuştu. Anne uykuya dalmak üzere idi, oğlunun orduya katılacağını duyduğu an, gözleri ışıltılı oldu.

Bundan sonraki günlerde uçaklar git gide daha çok sayıda gelmeye başladılar. Kasabada elektirikler bir yanıp bir sönyordu. Khang ve arkadaşları heyecanla hazırlıklarını yaparken; anne oğluna yardımcı oluyor; baba bir yandan eski kitaplarını topluyordu. Thu unutulmuştu. Hava saldırılarından ötürü, onun yurt dışına gidişi artık konuşulmuyordu. Artık yapacak hiç bir şey yoktu, kendisini herkes için gereksiz, işe yaramaz hissetmeye başlamıştı. Ülkesinin ne güçlükler içinde bulunduğunu; en sevdiği kişileri her an ölümler içinde bırakıp, dışarda okumanın ne denli bir bençillik; görevden kaçma olduğunu anladığı güne kadar, bu saplantılar için-

deydi. Avrupanın ışıklı gecelerinden sözedildiğini duşmuştu. Belki onlar farklıydı anayurdumuzun karanlık gecelerinden, flüt seslerinden, kuşların kanat çırpışlarından, düşman uçaklarına ateş açan savaşılarımızdan. Artık günlük yaşantısının birer parçası olmakla, önemini az çok yitiren bütün bunlar yinede ona çok yakındı.

Thu yurdunda kalmaya karar verdi. Askeri tıp okuluna giderek cerrah oldu. Hiç aklından geçirmediği olaylarla şimdi iç içe olmuştu. En olmayacak durumlarda ameliyatlar, gece nöbetleri, bombalar... Kısa bir süre için-de kendisini bütün bunlara kolayca alışmış buldu.

Thu, tepeyi tırmanırken eski okulunu hüzünlü bir bakışla inceledi. Ön varena kuş pisliklerinden görülmüyor, yerlerde kurumuş yapraklar, kırılmış çember parçaları; namlusu gökyüzüne çevrili bir tüfek, bunların arasına yerleştirilmiş duruyordu.

Herşey değişmişti artık, kendisi bile. Kendisini ve kardeşi Khang'ı düşündü; aynı okula oda devam etmişti. Şimdi kendisini gideceği uzak bir yerde çarpıştıyordu. Oraya gitmeden önce eve uğramak için izin almıştı. İki yıldır annesini görmüyordu. Okulun çevresindeki Tomararisk ağaçları daha da irileşmişler. Yelle oynanarak Thu'ya hoş geldin diyorlardı sanki, ıslak yapraklarıyla saçlarını okşayarak.

Thu, ilk önce kuyruğunu sallayan siyah bir köpeğin üzerine zıplaması ile karşılandı. Bambu kapı, yavaş yavaş açıldı; içerde annesinin gaz lâmbasının ışığında askeri üniformalar onardığını gördü. Yaşlı kadın fazla değişmemiş, yalnız hareketleri daha ağırlaşmış, biraz da saçları aklaşmıştı.

Thu, «Anne» diye bağırarak istedi, fakat daha fazla şaşırtmak için yarı açık kapıyı vurdu.

«Kim var orada», diye seslendi yaşlı kadın.

«Ben. Buradan geçiyordum da, geceyi geçirebilir miyim diye sorduktım.» Thu, sesini kısmaya çalışıyordu. Kapı iyice açıldı, Thu güldü. Kadıncağыз şaşırmıştı, gelenin kendi kızı olduğunu anlayınca yüzü aydınladı. «Bak sersem beni nasıl aldatıyor.» diye, şevkatle çıkıştı, elinde gaz lâmbası titriyordu.

Kızının sırt çantasını indirmesine yardım etti. Thu, üniformasını çıkardı, odada bir ileri bir geri yürümeye başladı. Bir rahatlık duygusuna kapılmıştı, herşey bildikti; kaynamış patates kokusu, kırmızı kırmızı mürekkeple lekeli masa örtüsü, pencere çerçevesi, okulu bitirdikten sonra çektiği resim.

Herşey öylesine apansız olmuştu ki, yaşlı kadının eli ayağı kesilmişti. Thu döndü, annesinin kuru ellerini tuttu; her nabız atışta kendisini hissediyordu. Yaşlı kadın, kızının yanına, Thu'nun gerçekten eve geldiğine ya da düş görmediğine inanmak istiyordu. Genç kızıdan taşan sıcaklık, onun etten ve kandan olduğuna inandırdı. Gerçek yaşlı kadın kızını her gün, her an durmadan düşünüyordu. Aklını kurcalayan şeyin; uzak yerlerde kızının başkalarına dert olup olmadığıydı. Şimdi onu böyle güven verici bulunca. İçi biraz rahatlamıştı: kalbi kıvançla çarptı, kalkıp kızını kucakladı. Kızının aç olduğunu bir süre sonra hatırlayarak sordu.

«Yemek ister misin?»

«Artan pişmiş pirinciniz varsa?» dedi kız.

«Gidip hazırlayayım» dedi yaşlı kadın.

Thu, yatağa uzandı. Her iki çocuğunda böyle uzaklara gitmesine,

annesinin, dayanamayacağından korkuyordu. Hayır annesine bu duygularını sezdirmemeliydi, kadının mutlu anları öyle kısa sürüyordu ki, Thu bunları bozmamalıydı. Annesi fazla konuşmazdı, belki de bu yüzden Thu annesini fazla tanııyordu. Bir çok şeyi gözlerinden anlamak olanaksızdı. Ne var ki onun, duygularını her zaman kontrol edemediğini de görmüştü. Büyük oğlu ya da kocası direnme üssünden döndüklerinde kimi zaman ağlar, kimi zaman gülümsemesine göz yaşları karışırdı. Sonra sessizce onların eşyalarını hazırlar ve sessizce yolcu ederdi.

«Böyle ağır ağır yeme alışkanlığı mı edindin» diye sordu kadın.

«Niye böyle bir şey soruyorsun» dedi Thu.

«Bir asker çok hızlı yemelidir, bir hava akını ile şaşkına dönerse aç kalır.» dedi. Sonra !Khang'dan bir haber var mı, meraklanıyorum, hâlâ başı ağrıyorum diye. Elimde biraz pelin otu var, bir torba sarayımda, rastlarsan verirsin.»

Thu, ameliyat odası görevini yapan barakaya girdi. Başu duvara çevrili bir subay yatağı uzatılmıştı. Yanına oturan asker telaşlı ve üzgün, açıklama gereğini duyarak anlatmaya başladı. «Birliğim tepenin üzerinde bir köprüyü korumak için, daha henüz bir dövüştten çıkmıştı. Üç gündür düşman uçakları tepemizde dönüyor; C.B.U. da olmak üzere her türden bomba atıyorlardı. Bütün kamuflaj yaprak ve örtüleri yok oldu. Teslim olmamıştık. Başımızın üstünde uçanlara değil, köprüye saldıranlara ateş ediyorduk. Her ateş için kumandanımızın kırmızı işaret bayrağını sallamasını bekliyorduk. Birden, tozun ve dumanın tam kaybolduğu an, kumandanımızın bu tür korunma olaylarını iyice bilmediğini, orada, ayakta dimdik durmasından anladım. Diğer bir bombanın yakına düşmesiyle yıkıldığını gördüm, hemşireyi çağıracaktım ki «Ateş» diye haykıran sesini duydum, bütün şaşkınlığımla. Güneşin batımına doğru uçaklar kuyruklarını sıkıştırıp kayboldular. Kumandanımıza koştuk, bayılmıştı.

Annesi sordu «Yaşiyor mu?». «Evet kalktı bile, şimdi çok uzaklarda savaşıyor.» dedi kız. Thu'nun gözleri pencerenin dışından, tepelerin karanlıklarında uzaklaştı gitti. Annesine nasıl da yalan söylemişti; yaralı, birlik kumandanı, kardeşi Khang'dı.

Hasta yatağında Khang'dan ne bir inilti, ne bir şikâyet geliyordu. Ara sıra kız kardeşini çağırır, annelerinden, evlerinden söz etmesini isterdi.

Dışarda yağmur çizeliyordu. Kışın karamsar havasını götüren, dünyaya tazelik, canlılık veren; tatlı eşintili bir yağmurdu. Ağaçlar tomurcuklarını sürüyorlardı.

Thu annesinin yanında derin bir uyku uyudu o gece. Uyandığında, yaşlı kadın mutfakta Cassavaların köklerini pişiriyordu. Ocağın başında, gözlerini alevlere dikmiş, derin düşüncelere dalmıştı. Thu'ya pişmiş bir kök uzattı.

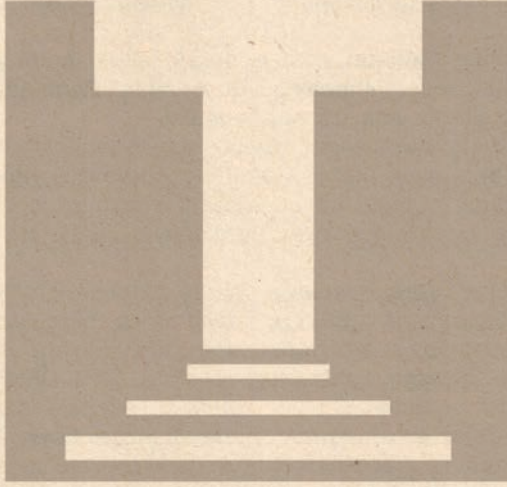
«Ye, iyi beslenmen gerek. Tepedeki askerlere üniformalarını götürdüğümde onlara da yiyecek vereceğim. «Sesini yükselterek devam etti. «Sınırlarda olduğu kadar, her yerde, her yerde çok çalışmalıyız. Yurdumuzda saldırganlar olduğu sürece, kimse rahat etmeyecektir. Kardeşin ve sen dürüst davranın. Bana anlattığın yaralı askeri örnek al ve görevini sürdür. Benim için de üzülme.»

Thu'nun dili tutulmuştu, elindeki kökü yere düşürdü; annesine sevgiyle sarılıp öptü. Onun hakkında ne kadar az şey bildiğine üzüldü. Thu, evinden

ayrılmadan önce, annesini sözleriyle rahatlamış, akli buralarda kalmadan görevine dönebilecek duruma gelmişti.

Yolcu, genellikle yanında bir çok küçük şeylerin anısıyla gider. Sevi len bir annenin imgesi, ağaçları esintili bir okul, eteğinde mini mini bir derenin aktığı tepe, pişmiş patates kokusu ve hatta çiseleyen bir yağmur; bütün bunlar askere cesaret ve direnç verir, düşmana olan nefreti artırır. İnsanlar askerlerin eylemlerini anacaklardır, oysa bir annenin yüce fedakârlığı, güçlülüğü, direncide unutulmamalıdır.

Türkçesi : Emel Akpazar

TÜSTAV

çağdaş vietnam şiiri üzerine

«Vietnam'lular şiire öylesine tutkundur ki, sadece boş zamanlarda şiir yazmayıp; günlük işlerin arasında bile şiir yazmaktadır. Hatta siperlerin içinde, düşmanları izlerken bile...»

B. L

Çağdaş Vietnam şiiri üzerine konuşabilmek için, kısaca da olsa geleneksel Vietnam şiirinin gelişiminden söz etmenin yararlı olacağı kanısındayım.

İlk dönemlerinde Vietnam şiiri — gerek içerik, gerekse biçim açısından — Çin şiirinin etkisi altındaydı. Bu yüzden T'ang-stili(1) şiir, çağlar boyunca Vietnam şiirinin ana ögesi olmuştur.

Ancak 20. yüzyılın başlarında, Fransız şiiriyle tanışıklık kurulması, halkta, T'ang-stili şiirlerin, uyak (kafiye), ölçü (vezin) ve dizi yapısına ilişkin çok sıkı kurallara bağımlı olduğu inancı yerleşti. Yaşama biçimine ve yeni kuşakların düşünme biçimleriyle aynı paralelde olduğu için Fransız şiirleri yeğleniyordu.

Bununla beraber, genç ozanların «şiirde devrim» istekleriyle tam anlamıyla seslerini duyurmaları 1932'den daha önce gerçekleşmemiştir. Bu genç ozanlar, eski geleneklere göre şiir yazma sanatını yöneten, sıkı kuralları, yüreklilikle ortadan kaldırdılar ve YENİ ŞİİR DENEN şiir türünün coşkuyla önderliğini yaptılar. Bu yeni tür şiir, dizedeki sözcükleri ve şiirdeki dizelerin sayısını sınırlandıran vezne, bundan böyle bağımlı değildi. Uyağa gelince, ozanlar, dizelerin sonunda yükselen ve alçalan tonları kullanma zorunluluğu yerine Fransız ozanları gibi şiire çeşitli ve değişik uyaklar serpiştirmeyi yeğlediler. Böylece 1932-1935 yıllarında YENİ ŞİİR akımını canlandırdılar. Daha sonra, 1945 yılında ülkemiz savaştan sarsılmaya başlayınca dek, yeni şiir tümüyle kendini kabul ettirdi ve Vietnam edebiyatının vazgeçilmez bir parçası haline geldi.

1932-1945 yılları arasında Vietnam şiiri, Klasisizm, Romatizm, Sembolizm, Realizm gibi çeşitli okulların zengin örnekleriyle bezenmiştir. Vietnam Şiiri tarihinde bu dönemin en parlak dönem olduğu hiç kuşkusuz öne sürülebilir. Bu arada, «İlkbahar — Sonbahar» takımı denen bir gurup ozan, daha da ileriye gitmek çabasıındaydılar. Bir din gibi şiire tapan bu gurup, müziği, şiirin en önemli ögesi kabul ediyorlardı. Onlarca sözcükler, düşünceden çok daha önemliydi. Sonuç olarak, eşsiz şiirler yarattılar ve gizemli bir şiir okulu kurdular. Bu ozanlar özgün ve biçimsel açıdan güzel dizeler yaratmalarına karşın, ürünlerine «kapalı şiir» damgası vuruldu ve çok geçmeden unutuldu.

1945 Ağustos devriminden sonra, yeni bir şiir türü doğdu. Bu, Nguyen Dinh Thi'nin buluşuydu. Thi'nin şiirleri uyak ve uyum dikkate alınmaksızın ve dizelerin uzunluğuna her hangi bir sınır konmaksızın yazılmıştı. Hemen hemen düzyazı biçiminde olan bu şiirlere BAĞIMSIZ ŞİİR dendi. Thi'nin çok sayıda yandaşı olmasına karşın, BAĞIMSIZ Şiir, 1932'lerde birden-

bire patlak veren YENİ ŞİİR'in aksine, canlı bir akım niteliğine erişememiştir.

Cenevre Andlaşmasından (1954) sonra, Güney Vietnamlı Thanh Tam Tuyen isminde genç bir ozan, Nguyen Dinh Thi'nin anlatısını (üslup) yeneden ele alıp yararlandı. Daha sonra «Modern ozanlar» denen bir gurup yazarın desteğiyle, «Günümüzün Şiiri» denen okulu yarattı.

YENİ ŞİİRİN doğuşunda olduğu gibi, bu dönemde de ozanlar daha çok biçimle ilgilendiler. Onlar için de düşünce daha az önemliydi. Fakat herşeye karşın, şiirin biçiminin yalnızca bir örtü olduğunu görmekte gecikmediler. Bu «ötünün» altında bulduklarımızın değerlendirilmesi açısından şiirin modern ya da gelenekçi olduğuna karar verilebileceğini anladılar. Böylece, içeriğe daha çok önem vermeye başladılar. Lo Tan'ın(2) «Eski çanakta yeni likör» kuramını uyguladılar ve Fransız ozan André Chénier'in «Yeni düşüncelerle eski dizeler yaratma» temini de öncü bir ilke olarak kabullendiler. Bundan böyle ozanlar eski biçimlere geri dönmekte, ve yeni düşünceleri geleneksel biçimlerle yansıtmaktan çekinmediler.

Tüm bu gelişmelerin sonucu olarak, 1932-1945 yılları arasında, altı - sekizlik biçimlerde ilginç yeni şiirler yazıldı. Bugün buna benzer olarak, 1932-1945 YENİ ŞİİR biçiminde oldukça başarılı şiirler yazan birçok bağımsız ozana rastlamak mümkündür. Bu ozanlar altı - sekizlik dizeler bile yazarlar ve bunlara Bugünün altı-sekizlik şiiri derler.

Bundan ötürü, şiirde biçim-klasik, modern ya da bağımsız-fazla önemsenmemelidir. Asıl önemli olan, yetkin şiir,le yetkin olmayanı ayırtedebilmektir. Aynı şekilde, şiir okulları üstünde de (Klasisizm, Romantizm, Realizm ya da Sembolizm) çok durulmamalıdır. Okurun şiirde aradığı önemli öğeleri şu biçimle sıralayabiliriz:

- 1 — Şiirin Bir bildirisi var mı? Varsa nedir?
- 2 — Şiirin özgün bir niteliği var mı?
- 3 — Yaşadığı dönemi olduğu kadar, yazarın kilişliğini de yasıyor mu?

Buraya dek kısaca verdiğim bilgilerle, son 40 yıl içinde Vietnam şiirinde görülen gelişmelere ilişkin, yüzeysel de olsa bir düşünce sahibi olduğunuzu umarım.

Artık «Çağdaş Vietnam Şiiri»ne geçebiliriz. «Çağdaş» sözcüğü yalnızca bağımsız şiirler yazan genç ozanlar için geçerli olmayıp, geleneksel biçimde, yazılan şiirlerinde, çağdaş insanın duygularını dile getiren daha yaşlı ozanlar için de kullanılır. Bununla birlikte, ben yalnızca genç ozanlara (Çoğul oldukları için) değineceğim.

Daha önce de söz konusu edildiği gibi, ne şiir biçimlerine ne de şiir okullarına fazla değinmeyeceğim. Kafalarında ne türden düşünceler olduğunu ve hangi sorunları çözmek istediklerini açıklığa kavuşturmak için, öncelikle ozanın esinlenme ve düşünme biçimi üstünde yoğunlaşacağım.

Bağımsız okula bağlı çoğu genç yazarların Exsistansiyalizm'in ağır etkisi altında kaldıkları, bir dönem vardır. Sık sık Jean Paul Sartre, Heidegger ve Saint John Perse'den söz ediyorlardı. İçki kadehlerinde ya da köpüklü biralarda, kahve fincanlarının karanlıklarında, dalgın sigara dumanlarında ve çılgın müzikte açığa vurulan kendilerine özgü yaşama biçimlerini övüyorlardı. Günlük yaşamda olduğu gibi, şiirde de bu yazarların bir çayhanede ya da meyhanede saatlarca vakit öldürdükleri ve sokaktan geçen insanları küçümseyen gözlerle, tasasızca baktıkları görülür. Anlık ya-

şamayı savunuyorlar, ve gelecekte en küçük bir ilinti kurmuyorlardı. Çünkü onlara göre yaşam kendilerine bulantı ve tiksintiden başka bir şey vermemiştir.

Bundan başka yenilgilerden ve acılardan fazlasıyla hayal kırıklığına uğrayan ozanlar olmuştur. Bunların kafaları öylesine «dağınık»tir ki, her an başkaldırmaya hazırdırlar. Buna örnek olarak, Dien-Thanh'ı ve «Paramparça» isimli yapıtını verebilirim. Yazar son derece küskündür çevresine. Daha girişte bile öfkeli duygularını saklayamadığına tanık oluruz. «Namussuzluk, ikiyüzlülük, ve gaddarlık, tüm inançlarımı elimden aldı, ve ruhumu terkedilmiş bir köpek gibi yapayalnız bıraktı. Gerçekten yaşamaktan bıktım. Şimdi tek emelim ölüm. Yaşamayı ve kötü yazgıyı protesto etmek için şiir yazıyorum...»

İnsanlığın yozlaşmasının ve acının son bulması için yeryüzünün patlamasını düşler, Thanh:

«Bilgin olsaydım eyer
Yeryüzünü patlatacak
Bir bomba üretirdim.
Uyuz ve kirliliği bir dünya
Yirminci yüzyıl, sakat çağ! (Yaşamayı Protesto)

Zaman zaman kendini yolunu kaybeden bir geyik olarak hiseder. Uzandığı yerde, ölümü beklemektedir, umutsuz:

«Önünde sonsuz karanlık
Ardında alevler içinde orman
Susuz ölecek geyik, sığınağı yok» (Alevler içinde orman)

Ya da tuzağa yakalanmış, kurtulmağa çalışan bir balık gibidir. Fakat ne yazık ki, kurtulmak için çaba harcadıkça, daha da çok canı yanar:

«Ağlarda çirpınan bir balık
Savaşta yenilmiş sessizdir
Pulları parça parça dağılmış ki
Yaşamamın acılı imgesidir» (Uğraş)

Neyse ki, başkaldıran çok ozan yoktur, ve böylesine dokunaklı düşünceler sabah sisi ya da alaca karanlıkta güneşin ışınması kadar kısa sürerler.

Savaşın yakıp yıktığı bir ülkede yaşayan ve 25 yıldan fazla bir süre savaş veren yurttaşlarının acısına tanık olan bir gurup ozan, geçici eğilimlerin izleyicisi olmamışlar, öğreti alınmış karışık düşünceleri terk etmişler ve bir bakıma doğal ve kutsal sayılan bir duyguya yönelmişlerdir. ANAYURT SEVGİSİ.

Örnek olarak 1967-69 yıllarında Cumhurbaşkanı edebiyat ödülü yarışması için yazılmış kitapalardan şiirler sunacağım. 1967-69 döneminde günümüzün ünlü ozanlarının yazdığı 200'den fazla kitap basılmıştır.

«Anayurdu»nu övgüyle dile getiren Ha Huyen Chi'ye kulak verelim isterseniz:

«Anayurtta geçti çocukluğum
Büyüdüm Da ırmağı kıyılarında
Portakal bahçesi renginde yıllar
Buğular usuica kayardı ırmak üstünde
Ninemın kollarında dalardım uykulara»

(Anayurt)

Öylesine içtenlikle yazılmış şiirler vardır ki, yazarın ülkesi uğruna herşeyini vermeye hazır olduğu görülür:

«Vermeye hazırız her şeyimizi
Özgürlük sevgisi Yurt sevgisi için
Boşalsın damla damla kanımız
Tasalanma sen ey Vietnam ana»

(Ho-ang- Loc, Yeni Şiirler)

Aşağıdaki şiirse, evinden uzak birinin özleminin hemen hiç kimseye yabancı olmayan bir betimidir:

«Akşam dumanı sazlık damda asılı
Oralarda ne görülür bilir misin?
Barışla oynayan topraklar
Yaz ışınlarını kış yağmurlarını emen
Zürüt yeşilliği diri yapraklar»

(Thang Ton-Tarlaların, Çayırların Kokusu)

Anayurt sevgisi temini işleyen şiirlerden verdiğim örneklerin yeterli olduğu kanısındayım. Şimdi de sık sık söz konusu edilen bir başka teme yaklaşmağa çalışacağım: SAVAŞ

Bu tem üzerine sayısız denebilecek kadar çok şiir yazılmıştır ve içlerinde oldukça önemlileri vardır. Aşağıdaki şiirde Kuzey doğumlu bir askerın «Güneyli Manevi Ana»sına değgin sevgi dolu duyguları dile getirilmiştir; Böyle bir duyguya ancak bizimkisi gibi bir ülkede raslanır:

Hau anam var yetmiş yaşında
Cepheye gitmeden ona uğradım
Sımsıcak gülümserdi oturup yanıma.

Gece-gündüz arıyorken düşmanı
Beklerdim uzak ormanların bağrında
Nasıl da özlerdim Hau anamı

Bir acı hınçla içime muhlandı
Cepheden döndüğümde bir gece
Düşman öldürüp gitmişti Hau anamı

Öcünü alacağım Hau ana
Düşman nerede olursa olsun
Hâlâ sesini duyuyorum Hau ana»

(Tuong Linh-Hau Ana)

Savaş hâlâ sürmektedir. Vietnam'lı askerlerin çoğu savaş yıllarında doğmuş ve büyümüşlerdir. Mermi sesleriyle dostluk, kendilerini yürekli ve güvenli kılmıştır:

«Kurumla süzülen savaşçı gemiler
Kollarını açıyor genç askerlere
Çınlar yiğitliğin kahkahaları
Koşarlar bağımsızlığın siperlerine»

(Cao Hoang Nhan-Uzun İrmak Üstünde Gezi)

Özellikle sınır boylarında her geçen gün savaş daha da çetinleşir. İşte bu yörelerde raslanan görüntülerin şiirde yansımaları:

Yanık sarıdır yeşermeyen toprak
Çiçeklenmez kayısı dalları baharda
Yangınlı dağlardır görülen tek şey
Dikenli teller koşar sonsuza
Geceleri top sesleri yontar dünyayı»

(Nguyen Tan Loc-Sınır Boyu)

Yirmi yıldan bu yana bu küçük ülke kan ve ateşler içinde yüzmektedir. Acılar: Sayısız yürekli askerler; dirençli kadınlar; korkusuz çocuklar yaratmıştır. Acıları içlerine gömen kadınlar erkeklerini cepheye göndermek için dirençlidirler. Aşağıda bu duygular içinde olan bir kadının dizelerini izleyelim:

«Çünkü bu yurdun insanları
Savaşta, ayrılık düşüncesine gülümser
Çünkü ben de bu toprağın kadınıyım
Güçlüyüm savaşa uğurlarken seni

Çünkü iki kutsal sözcüktür Viet-Nam
Siperlere akıyor şahan insanlar
Çünkü özgürlük gülleridir Viet-nam
Geçiyor acıların ve kahrın denizini»

(Ny Thuny Y-Çünkü...)

Özgürlük için canımız pahasına savaşmaya hazırız. Ne var ki savaşın anlamsızlığını ve temelde yatan gerçeği artık herkes anlamış ve bu kardeş savaşından nefret etmeye başlamıştır. Bu kardeş kavgasının devam etmesi bizim (Vietnamlıların) açımızdan çok büyük bir hatadır. Çok geç olmadan bu korkunç savaşa bir son verilmeli.

«Yaralar içindeydin bir gece
Sürünüp geldin sende yaralarında
Elini uzattın, kanlı ve sıcak
Yaşlar süzüldü gözlerimizden
Urbalarımız kurumuş kan pınarlarıydı.»

(Phan Kim Phung-Yanlışlık)

Sona ersin bu savaş bu acılar
Silinsin duman duman gök yüzü
Bütün ölümlere acıyorum bu yerde
Payımızı aldık bu kanlı savaştan.»

(Y Yen-Savaştan Sonra)

Süregelen savaşla hayata gözlerini açan genç kuşak, yine savaşla yok olacaklarını bilmektedirler... Ne yazık ki görünürde bir umut ışığı da yoktur:

Dilsiz gökyüzü, yeryüzü suskun
Savaşa açmıştık gözlerimizi
Gidiyoruz çelikten mermilerle
Gençliğimizi götüren ey bunak savaş»

(Y Huong-Dörtlük)

Hemen hemen her Vietnamlı, ülkesine barışın gelmesini düşünmektedir. Hiç kuşkusuz, özlemini duyduğumuz barış, adil ve sürekli olmalıdır. Görüldüğü gibi savaş, ozanların başlıca temel konusudur.

Kısaca AŞK şiirlerine de değinelim. Lirik şiirlerde en çok rastlanan duyguların başında aşk gelmektedir. Fakat aşkın rengi zamanla ve çevreye göre değişmektedir. Bugünün ozanı sevgilisine olan duygularını, eski dönem ozanlarından çok daha başka bir duyarlıkla ve çok başka bir ortamda dile getirmektedir:

«Sana tez yazamadım bana güvenme
Sevgilim biliyorsun burda askerim
Döneceğim bir gün namluların önünden
Nasırlı ellerim saracak sınısıcak ellerini
Üzüleceksin gövdemdeki kalıntılardan
Bense gülümseyeceğim
Sevgilim biliyorsun şimdi askerim»

(Ly Thuy Y-Biliyorsun Sevgilim Askerim)

Vietnam Şiiri üç ana temin yanısıra -ANAYURT, SAVAŞ, AŞK- mutluluk, öfke, keder, korku, nefret, ihtiras gibi konuları da işlemektedir.

Sonuç olarak Vietnam'lılar şiire öylesine tutkundur ki, sadece boş zamanlarında şiir yazmayıp; günlük işlerin arasında bile şiir yazmaktadır. Hatta siperlerin içinde, düşmanları izlerken bile...

Türkçesi : Semra Cerit
(Şiirler : Tekin Sönmez)

TÜSTAV

Not : Mart 1970'de, Saygön'da Amerikan-Vietnam derneğinde verilmiş bir konferansdan.

1) T'ang-sitili şiirler, T'ang soyu döneminde şiir yazan ozanların koydukları kuralları göre yazılıyordu.

2) Ünlü bir Çin'li yazar (1881—1836)

vietnam şiirinde biçim

«Gazeteler şiir basar; halk şiir dinlemek için çeşitli nedenlerle toplanır; tiyatrolar, dini törenler, kişilerin yaşantıları şiir doludur. ve hemen her köşede dipdiri olarak duyurur kendini şiir.» B.R.

Vietnam iki bin yıldır savaşa tanıklık etmektedir. M.Ö. 9. yüzyıl gibi erken çağlarda Çin yönetimi altına girmiş; M.Ö. 3. yüzyıla kadar bütünüyle Çinlilerin egemenliğinde kalmıştır. Buna karşın, ulusal emellerinden uzaklaşmayan Vietnamlılar, bağımsızlık çabalarını sürdürmüşlerdir. Çoğun görülen isyanlar zaman zaman başarılı olmuş; M.S. 10. yüzyılda resmi Çin yönetimi son bulmuştur. Bununla birlikte, eski Çin İmparatorluğunun güçten düştüğü dönemlerde bile, Çin'in derin etkisi hemen her yerde görülüyordu. Fransızlara karşı, Çinlilerin yardımını hoşgörü ile karşılayan Vietnamlı imparator Tu-Duc (1848-1883) tacını Çin'e vererek, halkı adına şükranını dile getirir.

Çin kültürü ve dili de ülkede aynı derecede önemliydi. Edwin Reischauer ve John Fairbank «**Doğu Asya : Büyük Gelenek**» adlı yapıtlarında şöyle demekteler: «Geçen yüzyıla kadar Kore'de ve Vietnam'da yazılan kitapların tümü ile Japonya'da yazılanların çoğu kendi ulusal dillerinde olmayıp, Çince idi. Bugün bile her hangi bir Japon ya da Koreli ve son zamanlara dek **eğitim görmüş** «kültürlü» bir Vietnamlı, Çince yazılmış eserleri bir solukta okuyabilirler. «Burada özellikle «kültürlü» denmekte çünkü Vietnamlıların ancak küçük bir azınlığı eğitim görme olanağına sahipti. Bundan dolayı, Çin kültürü yalnızca küçük ve seçkin bir azınlığa yayılmıştı. Çoğu yazarlar ve özellikle ozanlar, bu azınlıktan çıkıyordu. Vietnam halkının büyük çoğunluğu edebiyatın varlığından habersizdiler, dilleri Vietnamca idi, şiirleri de baladlar, halk şarkıları ve atasözlerinden oluşan gözde «halk» deyişleri idi.

Yazına değerli deyişlerde Çincenin bırakılıp, Vietnamcanın kullanılması, aşağı yukarı M.S. 13. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bununla beraber, Çince yazma geleneği, çağımıza dek süregelmiştir. Vietnam'ın sayılı tarihçilerinden biri olan ansiklopedist Phan-huy-Chu (1782—1840), bir zamanlar kültürlü bir Avrupalının Latinceyi kullandığı kadar ustalıklı Çinceyi kullanmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru, yerli dildeki şiir ve düz yazılardaki el yazmalarının yerini Roman alfabesiyle basılmış karakterler almıştır. **Quoc-ngu** denilen bu roman alfabesi, yıllardan beri kullanılmaktadır. (İlk Hristiyan misyonerleri bulmuştu bu alfabeyi)

Çince yazılan Vietnam şiirlerinden zamanımıza kalan en eski, Çin nazım sanatının kurallarına uyuyordu ve çağdaş Çin şiirinde görülen biçimlerin tümünü deniyordu. (Klasik Çin şiiri heceli idi; sesdeki değişmeler uzun ve kısa heceleri oluşturuyordu; sözcüklerin hemen hemen tümü tek heceli; dizeler kafiyeli (uyaklı) idi. (1)

Bu ilk dizelerin çoğu, Budizm'den esinleniyordu. Daha sonra Konfüçyüsçülük egemen oldu. «Vietnamlılar tarafından kompoze edilen Çince şiirlerin önemli bir kısmı, zamanla yerli dile çevrilmiştir. Bunların arasında

ilginç bir örnek olan «**Savaşçı Karısının Ağıtı**» (18. yüzyılda Dang Tran Con tarafından yazılmıştır), Phan Huy Ich tarafından Vietnamcaya çevrilmiştir. Şöyle başlıyor şiir:

«Dünyada esince savaş yelleri
Kadınlardır acı çeken
Cennet ki, öyle yalan, öyle uzak
Kimi suçlayacağız kimi»

Çin şiirinde olduğu gibi, Vietnam şiirinde (diğer Güneydoğu Asya dillerindeki gibi) hecelidir. Her sözcük bir vezne eşittir; gene Çin’cede olduğu gibi, hemen hemen tüm sözcükler tek hecelidir; böylece «hece» ve «sözcük»ler zorunlu olarak birbirinin yerine geçebilir. Örneğin, «**Savaşçı Karısının Ağıtı**» şiirinden seçilen aşağıdaki dördlük, **NGÂM** denilen kalıba göre yazılmıştır — yedi vezinden oluşan iki dize (yedi hece, yedi sözcük), altı vezinli üçüncü dize ve sekiz vezinli dördüncü dize — :

«Yolları gözlenen ey yiğit asker
Anan, baban, eşin bekler de seni
Saçlarına ak düştükçe küçülür anan
Minik yavrun her yerde arar sevgini»

NGU NGON -beş vezinli- ve **THAT NGON** -yedi vezinli- en çok rastlanan iki kalıptır. Kıtaların dört ya da sekiz dizeden oluşmasına göre, daha başka ayrımlar göze çarpar. Dize uzunluklarının ve kıta uzunluklarının arasında da ayrımlar göze çarpar: Çok fazla ayrıntıya girmeden, birkaç kalıbı gözden geçirmenin yararlı olacağı kanısındayız. Örneğin beş-vezinli (**ngu-ngon**) kalıbın — AABAB ABA uyaklı — içinde, sekiz-dizeli **vurgu** biçimi vardır. Bunlardan A kafiyesinde **vurgu** tonu vardır; sekiz-dizeli **Trac** biçimi: aynı şekilde uyaklıdır fakat A uyağında **trac** tonu vardır. (**Vurgu** tonu esas olarak bemboldür; **trac** sesi ise bembol olmayan tonları içerir). Her ikisinden birer örnekle biraz daha açık seçik görebiliriz bu kalıpları. Sekiz-dizeli **trac**, **ngu-ngon** kalıbında:

«Yetkinliğin var Tran-Quon-Toan
Gençliğin gibi sonsuz coşkun da
Sevgisini taşırsın imparatorun
Yurdun için verirsin de canını
Korkutur düşmanları bayrağın
Bileylenir kılıcın kanla
Yiğitliğini yeryüzü bilir
Yetkinliğin var Tran-Quon-Toan»

Tu-Tuyet denilen dört-dizeli kalıplar, birbirini andıran dizelerden oluşur. Uzunluğun kısaltmasıyla, biçim, benzerlik üzerinde daha fazla vurguya yol açar. Örneğin **Batı Gölünde Ögle Sonrası**» (Yazarı belli değil), dilimize şöyle çevrilebilir:

«Kimsecikler: dört kıyı kimsecikler
Duru su dingin, susar bunca
Bir yelkenli salınır yelle
Kürekler uyumla çarpar uzaklarda»

Vietnam şiirinde yapı olarak çok iyi kurulmuş ve sanatlı dizeler sık sık göze çarpar. Örneğin **Yet-Hâu**, dördüncü ve son dizenin her zaman tek sözcükler olduğu bir dördlüktür. Sekiz dizeden oluşan **Tiet-ha** kalıbında ise, her dize aynı uyak tonunda üç sözcükle son bulur.

Xu ong hoa denen kalıpta iki sekiz-dizeli şiir olur; ikinci şiir, birinci şiirin 1, 2, 4, 6, ve 8. ci dizelerinin kafyelerine (uyak) uymalıdır. **Thuân nghich**, normal olarak okunduğunda bir anlam ve sondan başa doğru okunduğunda ise bir başka anlam veren bir şiir türüdür. **Lien ngâm** ise birden fazla konuşmacının yer aldığı bir şiirdir.

Vietnam şiirinde kullanılan diğer biçimler arasında, iki tanesi daha sözkonusu edilmeğe değer niteliktedir. Bunlardan, nazım şeklinde roman olan **truyên**, önemli bir tür olarak çağdaş Vietnam Şiirinde de görülmektedir: Nguyen Du (1762-1820), son derece etkili, günümüzde bile geniş kitleler tarafından içtenlikle okunan, toplumun bozuk ve yoz kuralları karşısında yıkılmış bir aşkın gerçek öyküsünü dile getiren «**Kim Van Kien**» adlı yapıtında **truyên** biçimini kullanmıştır. (Son zamanlarda Hanoi hükümeti yapıtın İngilizce çevirisini basmıştır). **Truyên** birbirini izleyen altı vezinli ve sekiz vezinli dizelerden oluşur. Uyak tablosu, önceden sezilebileceği gibi oldukça karmaşıktır. (Vietnamca kafiyeler, İngilizcede olduğu kadar güç değildir) ve **bang** (vargu) ile **trac** tonları, belli bir düzene göre sıralanmıştır. Halkın sevip, okuduğu **truyên**, genellikle bu çok sıkı kurallara uymaz.

Bazı yönlerden bir bakıma en değişik biçim, kısmen düzyazıdan, kısmen de şiirden oluşan ve çeşitli kalıpların uygulandığı **phû'dur**. (**Phû**, Klasik Malaya şiirinde görülen uyaklı düzyazıyı — **bahasaberirima** — andırır(2). Örneğin, **son quan** çeşitlemesinde 4, 5, 6, 7, 8 ya da 9 vezinli dizeler vardır. Özellikle **son quan**'da kafiyeler ilk dizenin birinci cümlesine göre saptanır. Bir diğer **phu**'da ise - ister **son quan**, ister bir başka kalıpta olsun, ozanın özgür seçimine bırakılmıştır. **Phu**'nun **cach cu** biçiminde düzensiz bir model dikkati çeker: ilk iki dizede başlanan kalıba göre, birbirini izleyen kısalı uzunlu dizeler.

«Yakutlar açan çinili mihrap
Ayaklar yorgun durur altında.»

«Taslardan zümrüt bir oluk
Yükseklere tutunur aşağılarda.»

Çağdaş Vietnam şiirinde kullanılan daha bir çok **Phu** kalıbı vardır.

Çoğu Asya kültürlerinde olduğu gibi, Vietnam'da şiir — Güney ya da Kuzey — tek başına bırakılmamıştır. (Oysa Batıdaki şiir geleneğine baktığımızda şiirin çoğunlukla yaşamının, «realte»nin dışında bırakıldığını görürüz). Çağdaş biçimlerle ve küçümsenmeyecek bir ustalikle şiir yazan Ho-Chi-Minh'in yanısıra daha başka ozanlar da vardır. Gazeteler şiir basar; halk şiir dinlemek için çeşitli nedenlerle toplanır; tiyatrolar, dini törenler, kişilerin yaşantıları şiir doludur ve hemen hemen her köşede dipdiri olarak duyurur kendini şiir. Kısaca, şiirler okunarak Amerika'ya değgin bir düşünce edinilebilir, fakat Vietnam şiirlerinden Vietnam'a ilişkin çok daha fazla şey öğrenilebilir, hatta yaşanabilir de.

Türkçesi : Semra Cerit
(Şiirler : Tekin Sönmez)

Not : Yukarıdaki yazı, «13. Yüzyıldan günümüze değin Vietnam Şiiri» adlı yapıtın önsözüdür. İngilizceden, Türkçe'ye çevrilmiştir.

1) «Çin Şiir Sanatı», James Y. Liu

2) «Modern Indonezya Şiirinin Gelişimi», Burton Raffel

CO TAN LONG CHAU, LE VAN
CHUONG, HUYNH PHUONG DONG,
THAI HA, LE HONG HAI, NGUYEN
VAN KINH

güney vietnam'dan görüntüler

Npalm, fosfor, roketler, süper bombalar, en gelişmiş silâhlar, toksin gazları: Güney Vietnam'daki Amerikan ordusu bunların hepsini çekinmeden kullanmaktadır.

Yaralılar taşınıyor (ressamı belli değil)

Cephe için su (ressamı belli değil)

Ama Vietnam halkı, bütün bu insanlık dışı, insanlığın imhasında kullanılan silâhlara karşı; özgürlüğünü başarıyla korumuştur. Bugüne değin tarihte bir eşi daha görülmemiş en teknik savaş araçlarına karşı, ancak tank-savarlar ve bambudan mızraklarla karşı koyuluyor. Bu elbetde toprakları uğruna yiğitçe dövüşen bir «Halkın Savaşı»dır.

Bütün rengine ve ezgisine karşın, yine de savaşta en etkili olan silâh, sanattır. Yaşamak; ölümlle, parlak bir geleceğin ve değersiz bir geçmişin güçlükleriyle pençeleşmektedir. Kahramanlık, güzellikle el ele yürür. Savaşan halk, şiirler ve türküler de ister. Çünkü bunlar da, en az tüfekler ve bazukalar kadar gereklidir.

Ressamlar, torbalarında birkaç kurşun kalem ve bir kara kalem, koltuklarında güller ve bombalarla sürünerek savaşçıları izlerler. Kalemler, savaş içindeki bir insanın yüzündeki ifadeyi ya da cephede delik deşik olmuş bir hindistan cevizini, hurma ağacını, saldırgan bir grubun durumunu saptamak içindir. Birçok sanatçı bu uğurda ölmüş, birçoğu da tutsak düşerek en kötü işkenceleri görmüşlerdir. Yani, kanlarıyla boyamışlardır tablolarını.

Siperlerde (ressamı bilmi değil)

Co Tan Long Chau, Le Van Chuong, Huynh Phuong Dong, Thai Ha, Le hong Hai, Nguyen van Kinh gibi altı halk yazarının hazırladığı bu yazı, Vietnam'ın durumunu gözlerinizin önüne daha açık serecektir.

Ülkemizde, yalnızca bomba sesleri, napalmin gaz kokuları ve ölümler yoktur. Aynı zamanda ülkemizin her yanında, köylerde ve pirinç tarlalarında bile dans eden çocuklar, türkü söyleyen insanlar, ressamlar ve fotoğrafçılar da vardır. Bunların hepsi, yaşamlarının her an tehlikede olduğunu bildikleri halde, coşkun yüreklerinin ölümsüzlüğüne inanmışlardır.

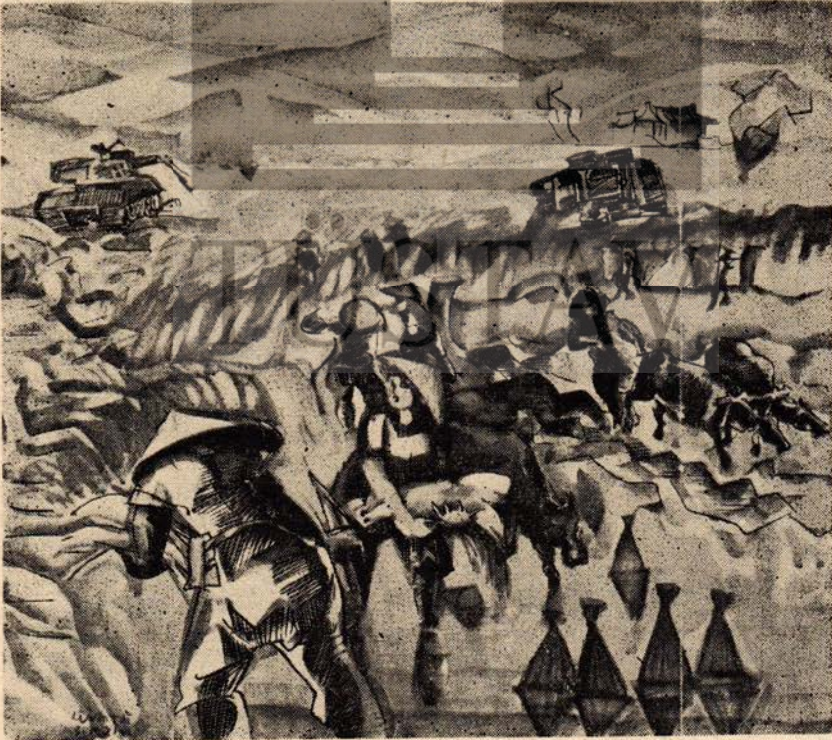
Türkçesi : Ayla Eren

vietnam'da resim

Güney Vietnam resim sanatının içeriksel yapısı son yıllarda yeni birimlerle yüklü. Bunlar özellikle özgürlük savaşçılarının görünümleridir. Bağımsızlık savaşında hayatlarını ortaya koyan kızlar, savaşçı oğlan çocukları, dirençli yaman analar; hepsi de Vietnam halkının özgürlük savaşında gösterdikleri çabanın resim sanatında yansımalarıdır.

Kendine özgü fırça kullanışı ve ilginç biçimsel tekniği ile ressam Le Van Tai, sık sık günlük hayattan kesitler vermektedir. Bunlar saygon gençliğinin düşman karşısında nasıl direndiğini ya da baskınlara karşı savaşmalarının renklerle çizilmesidir. Bahar 1968 de Hue kentindeki direnişi ve Tay Ninh eyaletindeki ikmal depolarının, baskınlar karşısında korunmasını da sanatının içeriğine alır. Suluboya ile yaptığı bir çalışmada, düşmana çok yakın bir pirinç tarlasında safdışı edilmiş bir Amerikan tankı ve baskınları karşılamaya hazır cesur Vietnam köylüleri görülür.

Hoai Nam ise hareketli bir teknikle, gençliği etkilemekte. Sulu boyayı ve guaji çok iyi kullanmasıyla içeriği yine hayatın bir kesitinden alarak dengeliyor. Sulu boya yaptığı bir resimde, B-41 tankına karşı ateşe hazır güçlü ve cesur savaşçılar görülür. B-41 tankının karşısında görülen genç, artistik bir görünümle yansıtılmıştır.

Savaş ve Hayat

Le Van Tai'den, bir suluboya çalışması

“cassava,, kökünün heykelcikleri

Vietnam'da müzikseverler tarafından usta bir gitarist olarak tanınan Ta Tau aynı zamanda iyi bir oymacıdır. Derin yaşam görüşü, duyarlığı ve iyimserliği ile Ta Tau, birbirine karışmış, işe yaramayan «Cassava» köklerini sevimli heykelcikler haline getirmiştir: Öğle vakti dinlenen bir çiftçi, bir Güney Vietnam özgürlük savaşçısı şarkıcılar, oyuncular ve Vietnamlı'larca kutsal birtakım hayvanlar.

Müzik alanındaki geniş görgüsü, onu Cassava köklerinin özüne de uygun olan müzik ve dans konularını işlemeye itmiştir.

«İkili dans, folklor dansı, İspanyol dansı, davulcular, geleneksel bando, iki telli gitar çalan, kedi sopranoya eşlik eden ayı orkestrası, obua çalan...» gibi yapıtların da yaşantıyla ilgili konuları işlemiştir.

Geçen altı yıl içinde, ilk çalışmasını oluşturduktan bugüne dek, Ta Tau oymacılık sanatını geliştirmiş ve heykelciliklerinin kalıcı olmasını sağlamıştır.

Dış ülkelerde sergilenen birçok yapıtları yabancı konuklar tarafından beğenilmiştir.

Güney Vietnam'lı kadın savaşçı

Not : Cassava: Tropikal bölgelerde yetişen bir bitkidir.

vietnam kadını ve plâstik sanatlar

Vietnam'ın sanatsal yaratım gücünde, kadın sanatçıların önemli bir payı vardır. Yüzyıllar boyunca sürekli nitelik değiştiren bağımsızlık savaşları, Vietnamlı kadın sanatçıların, ana konularından biri olarak göze çarpar. Bununla birlikte, sanatı çok boyutlu bir açıdan uygulayan kadın sanatçıların, plastik sanatlarda, uzak doğuya özgü, insancıl ve emeksel bir eğilimi sürdürdükleri görülür. 1968 ve 1970 dönemlerini kapsıyan yurtiçi resim sergileri ve yontu çalışmaları, Vietnam kültürünün humanizma ve yurt sevgisiyle örülü yönlerini, ortak yansıtan eserler sunmuştur. Nguyet Nga, Tran Thi Hong, Nguyen Thi Hien, Nguyen Thi Kim ve Nguyen Tran, kadın sanatçılar arasında bu seçkin sanat dalının en ünlüleri olarak anılıyor. Gerek profesyonel ve gerek amatör düzeyde, bir çoğu savaşçı olarak yurt görevinde bulunan Vietnam'lı kadınlar, Vietnam plastik sanatlarında, yeni gelişimlere aday görünüyor.

Folk Sanatı ve Resim:

Vietnam plastik sanatlarında, folk resim sanatı, geleneksellik niteliği alan kesimde, çok ayrı bir yer kaplamaktadır Vietnam'ın Dong Ho ve Hang Trong bölgelerindeki halk sanatı atölyeleri ve müzeleri, bir renk ve ulusallık şaheseri olan sayısız eserlerle doludur. Oyma ve tahta çalışmaları folk sanatının en ilginç örnekleri olarak göze çarpar. Skeçler, kaplama ve süsleme sanatları, Vietnam folk sanatının, 700 yıllık geçmişinden, hiç bir dişi etkene kapılmadan günümüze ulaşmıştır. Vietnam Devlet Yayınevi'nin, özellikle folk sanatını kapsıyan son yayınları, D. Almanyada. Leipzig'te, sergilenmiş ve geniş yankılar uyandırmıştır.

VIETNAM SANATINDA «DRAGON-CANAVAR» MOTIFI

Uzak Doğu ve Güney Asya uluslarının hemen hepsinde izlediği gibi, Vietnam kültürünü tanımlıyan ana motiflerin başında «Canavar» motifi gelir. Geleneksel inançlara göre, aynı oranda önem taşıyan bir başka motifte çeşitli biçimde yansıtılan «Peri» motifidir. Mutluluğun, Refah ve ulusal birliğin sembolleri olan bu motifler, özellikle eski sanat örneklerinin değişmez öğeleri olarak göze çarpar. Milattan sonra 1010 yılında, Dy Cong Uan adlı önderin bir ulusal sembol olarak başlattığı Dragon, o sürelerde Thang Long adı verilen ve şimdiki başkent Hanoi'nin yer aldığı bölümde, Vietnam'ın, ilk devlet oluşunun öyküsünü de özetler. Mezarların, sarayların, anıt ve yolların her yönünde izlenen bu sembol, binlerce yıl önce kurulan Vietnam devletinin resmi mühürü olarak ta kullanılmıştır. O dönemdeki sanatçıların, günümüze kalan eserleri, canavar sembolünün, yılanı benzeyen bir yaratık olarak yansıtıldığı göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, Vietnamın ulusal sanatındaki gelişimler uyarınca, bu sembolün de değişken bir görüntü edindiği izlenmektedir.

17. ve 18. yüzyıllarda tahta oymacılık

17. yüzyılın ikinci yarısında ve 18. yüzyılda tahta oymacılık ve heykelticilik ilk ürünlerini vermeğe başladı. Le dönemi, halk arasında özellikle köylü sınıfında, tapınak ve pagodalar için heykeller yapan usta sanatçıların yetişmesine olanak hazırladı. Bu sanatçılar Vietnam folklorunun büyüleyici duygusallığını ve ince uslubunu Eski Çin ve Hint sanatçılarının en gözde örnekleriyle birleştirip, Dong Son bronz çağında oluşan Vietnam heykelticiliğine katkıda bulundular.

Le döneminin birçok tahta heykeli dünyanın en ünlü yapıtlarıyla karşılaştırılabilir. Mia pagodasındaki Budist heykelleri yaratıcılarının insan yapısındaki derin bilgilerini ve büyük güçlerini gözler önüne serer. Bodhisattva Kuanyin'in «Bin Göz ve Bin El» deki imgelemesi eski Vietnam'da kendi türünün en iyi örneklerinden biridir. Tay Thien Dong Do Viet Nam Lich Dai To'nun güçlü gözlemlerini gösteren, yüzü kuvvetli çizgilerle canlandırılmış ihtiyar heykeli de diğerinden aşağı kalmaz. Tay Phoung pagodasındaki 18. Budist heykelinden biri olan «Rahulata Betimlemesi» Vietnam feodal sanatının tipik örneklerinden biridir.

İlhamını Buda'nın yaşantısından almasına rağmen sanatçı bir Hint ihtiyarını değil, bir Vietnamlıyı canlandırır ve yapıtı psikolojik bir görüş ve yerel yüz, vücut ve giysi özellikleri taşır.

seramik

Vietnam seramik sanatının başlangıcı, 4000 yıl öncesinden günümüze uzayan bir çizgi üstünde oluşmuştur. İlk çalışmalar, kil ya da kum tabakaları ile kaplanan, saz kalıplarının fırınlanması ile yapıldı. Gelişen öteki sanat dalları ve halkın bu konuya daha çok yakınlık duymasıyla daha başarılı bir estetik görünüme ulaştı seramik sanatı. Her çağın kendine özgü toplumsal, fışsel ve doğa ile süren ilişkileri, estetik yapısına özgü, ilginç özellikleri yansıttı.

Çin'in sömürgesi olduğu dönemde (MÖ. 110-MS.939): Fil motifleri görülür. Ly dönemi (1010-1225); ejderhalar ve lotüs çiçeklerinin etkin olduğu bir süsleme biçimini taşır. Tran döneminde ise (1226-1339); daha önceki süslemelerin biçimlerin yerini tavus kuşları ve balıklar almıştır. Son Le dönemde (1533-1788 bu kez; Bat Trang'da yapılmış kaplar ön plana çıkar.

Vietnam seramikleri, yukarıda gösterilen her dönemin kendine özgü ilginçliğini taşımakla birlikte; belirli bir ulusal özgülüğü ve içerikteki folk özellikleri ile, en yetkin bir düzleme: Ly ve Trang döneminde ulaşmıştır. Kullanılan bir çok renklerin içinden: Açık yeşil, beyaz, mavi ve yılan balığı derisi renkleri ise günümüze kadar ulaşmış en ünlü renklerdir.

Fransız sömürge yasalarının ağır koşulları altında bu sanat dalı günbegün gerileyerek yaşarlığını yitirmekteydi. Ne var ki ağustos, 1945 devriminde yeniden yaşama ve gelişme ortamı bulabilen bu sanat biçimi, günümüzün ulusal bilinci içinde yaşarlığını sürdürmektedir'

Türkçesi : Ahmet Berki

vietnam folk resimleri

Geleneksel Vietnam plastik sanatları arasında folk resimleri hâlâ en üst yeri tutar. Dong Ho ve Hang Trong çığırını çeşitli devirlere ait folk resimlerini içinen; günlük yaşantıyı betimleyen resimlen, karikatürler, desenler ve dekoratif resimler gibi.

«Dong Ho» resimleri Dong Ho köyünde (Bac Ninh eyaletinde) oluşturulur. Tahta kalıplarla çeşitli renklerde, diep denilen (istiridye veya diğer midyelerden elde edilen beyaz bir toz) bir örtü ve yeşil, sarı ve portakal renkli bir tabaka ile kaplı «zö» kâğıdına basılır.

Renkli Folk resimlerinden bir örnek (Tending His Buffalo)

Tarlalara doğru: Mailong'un; renkli tahta kabartması

Hong Trong'da (Hanoi'de bir sokak) tümüyle bitmiş veya karakalemle taslağı çizilmiş, sonradan renklendirilmiş resimler basılır. Bunların kökenleri yüzyıllar öncesine dayanır.

Bu folk resimleri sağlıklı bir içerik, canlılıkla dile getirilmiş savaşıklık ve iyimserliğe sahiptir. Köylülerimizin geçmişe özgü tapınmalarını, mutlu ve barış içinde bir yaşantıya olan özlemlerini yansıtan Dong Ho dinsel yapıtları da daha az sağlıklı ve basit değildir.

Dong Ho resimleri kalın çizgiler ve canlı renkleri ile belirlenir.

Hay Tong resimleri ise hafif fırça darbeleri, cüretkâr renk dağılımları ile beğenilir.

Geçenlerde Kültürel Yayınevi sağlıklı güzellikleri ile beğenilen birçok eski yapıtın onarılması için çalışmaya başladı. Bir dizi yapıt dikkatle seçildi, eski renkler ve baskı şekilleri korunarak yeni eklemeler yapıldı. Yapıtlar ne reproduksiyonlara ne de bozulmuş kalıntılara benzemekte. Bizi eski ve modern, ince ve gözkaştırıcı, geleneksel ve yöresel olarak kendilerine çekmekte.

İki dizi halinde toplanan yapıtlar dışarıda değerlendirilmiş, Lenin'in 100. yıldönümünde Moskova'da düzenlenen yarışmada önemli bir ödül almış ve Leipzig'de yapılan Uluslararası Sanat Yapıtları sergisinde altın madalya kazanmıştır.

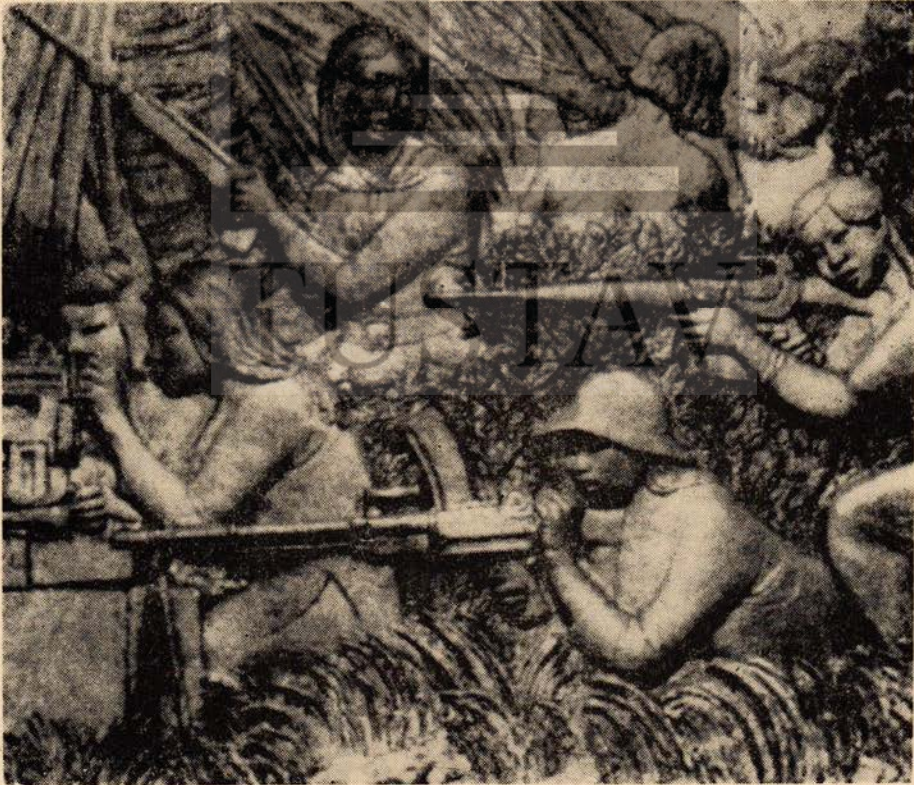
Türkçesi : Ahmet Berki

kadın ve plâstik sanatlar

Vietnam Ulusal Kurtuluş Savaşı süresince, birlik için sanat yaratma hareketinde; kadınların daima değerli rolleri olmuştur. Kooperatif üyelerinden, milis'ten, A—A silâhçılarından, genç gönüllü ordu mensuplarından ve diğer komitelerden aldıkları ilhamları işlemişlerdir ressamlarımız. Yetenekleriyle, her gittikleri yerde yeni konular bulmuşlar, bunları gerçekçi ve canlı resimlere dönüştürmeyi başarmışlardır. Hayat dolu konularla ilgili eskizlerden sert fırça darbeleriyle eserler yaratmayı bilmişler ve bunlardaki tatlı, ayrıntılı dekor özellikleri, göze çarpan bir nitelik kazanmıştır.

1968 ve 1970 sergilerinde Vietnam'lı kadınların anavatanlarına duydukları derin sevgiyi ve insanlık uğruna çabaları estetik alanda da yansıtma- ları, dikkate değer.

Kadınların resimleri, heykelleri, daha çok Vietnam devriminin bugünkü durumu ve esas sorunları üzerindedir. Bazıları çok somuttur, örneğin savaşta bir güney Vietnam'lı ana, kooperatif üyeleri azolla ekerken, veya Amerikan savaş uçakları tarafından hasara uğratılmış bir benti onarıırken... Diğerleri ya şiirsel sahneleri: (Sahilde gün batımı, Ay ışığında, Sabah sisinde okula giderken) ya da eylem, canlılık hareket dolu sahneleri yansıtır. Bunlar: Balıktan dönerken, Demiryolu onarımı, Hue milisli kadınlar... gibi örneklerdir.

Bir Rölyef : Savaşçı kadınlar (Ressam : Nguyen Thi Kim)

Bir heykel, (sanatçısı bilinmiyor)

Genel olarak konuşmak gerekirse karakterlerin tanıtılması şimdi ya da ilerisi için süre aşımının sınırlarına ulaşmıyabilir. Fakat duyguları ve geri plandaki davranışları çok etkileyicidir.

Plastik sanat üzerinde çalışan Vietnam'lı kadınlar (amatör ya da profesyonel) hızla çoğalmaktadır. Yeni ve daha güçlü ürünlerle, daha yetkin bir estetik düzleme ulaşacakları umudunu vermektedir bizlere.

Türkçesi : Huri Arıkan

“heykeltraş,,

Bir opera gösterisi olan «Heykeltraş», Orta Vietnam yaylalarında bulunan bir avuç insanın mücadelesini içeriğine almıştır. Bu oyunun düzeyindeki destansı hava, bu insanların yurtseverliğinin ve yılmayan dirençlerinin gerilimini yansıtır.

Oyun, daha önceleri taş-duvar işçisi olan Thach Son isimli bir gencin tipik kişiliğinde doruk noktasını bulur. Şimdi düşman işgaliyle ayrılmış Yüksek Plato'da, Güney Vietnam'ın kurtarılması için kurulan Ulusal Kurtuluş Cephesinin bir savaşçısıdır. Thach Son. Bir düşman baskınında yaralandıktan sonra, o bölge halk tarafından bilinen bir mağaraya saklanır. Bu sırada oradaki bir kayaya, Güney Vietnam'ın daha önceki kurtuluş hareketlerine katılmış halkına yeniden direnç vermek için bir heykel yontar. Bu bir kurtuluş savaşçısının simgeleyen bir yontudur. Düşman, bir «temizleme hareketi» sırasında bu heykeli bulur. Uzun sorgulardan sonra, yaşlı Aepong ile kızını tutuklayarak bu yontucuyu öğrenmek ister. Tutuklu baba ve kızı konuşurmak için her türlü işgenceler yapılır. Yine de bu iki dirençli insan bilgi vermezler. Aralıksız sürdürülen aramalardan sonra, saldırganlar Thach Son'u ele geçirirler.

Oyun bundan sonra gerilimini daha da yoğunlaştırır. Düşmanın bir hareket üssündeki Amerikalı psikolojik savaş danışmanı ve sanat işleri tüccarı bu sırada ortaya çıkar. İşgence, hile ve kaplan kafesine yem atma gibi yolları deneyerek Thach Son'u konuşurmak ister. Bunlardan bir sonuç alınmadığı sırada, Thach Son parmaklarından birisini ısırır, akan kanla bir portre çizer. Kendisine işgence yapanların şaşkın bakışları arasında çizilen, Kahraman Nguyen Van Troi'nin bir portresidir bu, öfkelenen düşman halkı susturmak için onu öldürmeye karar verir. Ne var ki o daha önceden, mahalli geleneklere göre su aygırının kesilmesine izin verilen bir toplumu örgütlemiştir. Plan gereğince Thach Son, onların lideri olacaktır. Nitekim tören sırasında, cellatların mızrakları Thach Son'a değil de Amerikan danışmanına fırlatılır. Bu, yalandan dilsiz numarası yaparak, danışmanın gözde askeri olmayı başaran Y Giang'dır. Gerçekte bir yurtsever olan Y Girang'ın attığı mızrak böylece danışmanı öldürmüştür. Tam o sırada kendisinde düşman askerleri tarafından öldürülür.

Opera da yansıtılan oyun, aslında, Thach Son'ın kişiliğinde, hikâyenin başından sonuna kadar şu düşüncüyü güder: Kahraman Vietnam halkının varlığını bütün dünyaya duyurmasıdır bu. Böylece oyunun genel kurgusu içinde ölümsüz yaratılan heykel: «Vietnam'dır.

«Heykeltraş»; Vietnam'daki yeni gelişmelerin koşutluğunda, çağdaş operanın öğelerini de içine alarak yeni bir biçimde düzenlendi. Opera yaratmadaki usta yönetmenliğiyle dikkatleri üstüne çeken besteci Do Nhuan, oyundaki her kişinin tipik düşünce yapısını ortaya koymak için çok dikkatle çalıştı. Yüksek Plato, Orta ve Güney Vietnam ovalarının zengin folklorünü de müziksel öğelerle başarıyla kullandı.

göz yaşları vadisinden gülümseme ovasına

26 Nisan 1972 günlü Gün gazetesinin birinci sayfası boydan boya bir büyük, bir küçük resimle kaplıydı. Gazete sayfasının dörtte üçünü kaplayan büyük resimde Vietnamlı olduğu hemen belli olan bir kadın yarı çıplak yatırılmış; üzerinde bir Amerikalı asker... Ve seks sahnesini gözetleyen başka bir Amerikalı asker... Fotoğrafın üstünde büyük bir başlık: «KİMİ YATAKTA KİMİ TABUTTA»... Fotoğrafın altında ise şunlar yazılı:

«CEPHEDEN KAÇAN AMERİKALILAR ÂLEM YAPIYOR»: Eski şairin dediği gibi, (âlem yine ol âlem, devran yine ol devran)dı. Özellikle Amerikalıların bu topraklara ayak bastığından bu yana, başta başkent Saygon, bütün büyük merkezler birer sefahat, rezalet yuvasıydı. Ateş hattından yakasını kurtaran Amerikalılar ölüm korkusunu güzel kızların kucaklarında unutmaya çabasındaydılar. Ama bu sefahat âlemlerinin hazin yönleri vardır. Bir lokma ekmek için kendilerini kiralayan Vietnamlı kızlar bu zor işi göz yaşları arasında yapıyorlardı.»

Kocaman resmin altında bu uzun haber vardı. Ama göz yaşları yalnız bu âlemlerde (!) akıyordu ki... Öteki küçük fotoğrafta, bir ana cesedi ile, anasının cesedine ağlayarak bakan Vietnamlı bir çocuk görülüyordu. Bu fotoğrafın altında da şunlar yazılıydı:

«Her tarafta oluk gibi kan akıyordu. Açıkça söylemek gerekirse, insanlık en acı günlerinden birini daha yaşıyordu. Göz yaşı dökenler sadece fahişeler değildi. On binlerce çocuklar, ölen anaları, babaları için ağlıyordu.»

Yani Vietnam toprakları bir göz yaşları vadisiydi. Vietnam topraklarını yalnız göz yaşları sulamıyordu; şarıl şarıl akan kan daha fazlaydı. 22 Nisan 1972 günlü Cumhuriyet gazetesinden öğrendiğimize göre, Amerikan uçakları Vietnam'a 24 saatte 1500 ton bomba atmıştır. Bir günde atılan 1500 ton bombanın bilançosunu yaparken, insanoğlunun, bilimi ne kadar ters amaçlar için kullandığını düşünerek üzülmemek, utanmamak olanaksız...

Savaş yerine barış

Çeşitli kaynaklardan edindiğimiz bilgiye göre:

— Bir torpilin parası ile harabelerde sürünen çocukların 16 000 günlük yaz kamplarının gideri karşılanabilir.

— Bir tankın fiatı 84 traktörünkü kadar.

— Bir bombarduman uçağının parası ile 20 şer sınıflı 30 okul binası yapılabilir.

— Bir uçak gemisi, 400 000 kişinin bir yıllık giderini karşılayabilir.

— Bir zırhlı tümenin gideri ile 4 odalı 32 000 ev yapılabilir.

Akan kanları, ağlayan çocukları, anaları, babaları bir an için düşünmeden, yalnız yukardaki rakamlar üzerinde kafamızı yorarak savaş denilen canavarın korkunçluğunu gözümüzde, kafamızda canlandırabiliriz. Savaş için yapılan giderler, eğer insanoğlunun gerekli olan ihtiyaçları için yapılsaydı, bugün yeryüzünde ne aç, ne işsiz ve ne de savaşan insan kalırdı. Yani savaşmadan, ekonomik tedbirlerle, insanoğlunun temel ihtiyaçlarının

giderilmesiyle barışa insancıl bir yolla ulaşılmış olunurdu. Ki en doğru yolun da bu olması gerekir. Göz yaşları ve kanlar akmadan da insanoğlu barışa kavuşabilir, mutluluğa ulaşabilir.

Ne var ki

Amerika'nın silâh sanayii merkezi olan Pentagon'un amacı ise, savaş malzemesini harcamak, savaş sanayiinin gelişmesini, yaşamasını sağlamaktır. Bu amaç uğruna yeryüzünün kimi kesimlerinin kana boyanması, göz yaşlarının akması, kendi çocuklarının bile uzak ülkelerde ölmesi önemli değildir Pentagonizm için. Bunun içindir ki, Johnson, 1965 yılında Tehsas'daki çiftliğinden, Washington'daki iş adamları kongresine telefonla şu müjdeyi(!) veriyordu:

«Vietnam savaşının arttıracığı ihtiyaçlar, Amerikan ekonomisini zenginleştirecektir. 1966 yılında eşine rastlanmamış bir refahı bekliyoruz.»

Bunun içindir ki, Nixon'un üç yıllık başkanlığı süresinde, Vietnam'a atılan bombaların miktarı, Johnson'un beş yıllık başkanlığı süresinde atılan bombalardan çok daha fazladır. Son üç yılda atılan bombaların miktarı, 'The Washington Post' gazetesine göre, 3 000 000 tonmuş. 'The Guardian' gazetesine göre de, atılan bombalar Amerika'ya günde 7 000 000 dolara malolmaktaymış.

Bütün bu giderler, Pentagonu canladığı için yapılmaktadır. Paraların bir kısmı dolaylı olarak silâh sanayiinde çalışanların cebine girmektedir. Büyük bir kısmı da silâh sanayii kırıllarının kasalarına akmaktadır. Kasalara akan paralar, Vietnam'a veya başka topraklara akan gözyaşlarından ve kanlardan daha önemlidir silâh sanayiini ellerinde bulunduranlar için. Bunun içindir ki Pentagon, barış değil savaş ister. Bu onun tabiatı gereğidir. Uzak ülkelere denizaltılarıyla, uçaklarıyla, tanklarıyla gitmeleri bu tabiatın gereğidir. Öldürülen kendi askerleri ve öldürülen yabancı halkların kanı Amerikan ekonomisini sulayıp durmaktadır. Yaşamak için balık suya, insan havaya nasıl muhtaçsa, Pentagon'da savaş öylece muhtaktır. Dominik'in cumhurbaşkanı iken, silâh zoruyla devrilen ve ülkesi Amerikan kuvvetleri tarafından işgal edilen Juan Bosh da böyle söylemektedir.

Aslında Pentagonizm, seçimleri de etkisi altına almaktadır. Savaş isteyenler seçimleri kazanırlarken, barış taraflıları kaybediyor. Amerika gene seçim öncesi günlerini yaşadığına göre, Nixon'un, seçim yatırımı için Vietnam'ı bombalama emrini verdiği de daha kolay anlaşılmaktadır.

Ama şairler derler ki

Vietnamlı ozan Che Lan Vien, Vietnam şiiri üstüne yazdığı «Göz Yaşları Vadisinden Gülümseme Ovasına» adlı yazısında şöyle der:

«Biz iki bin yıldan fazla bir süredir, kuşak kuşak, aç acına, güçlü kuvvetli saldırılara karşı savaşmak zorunda kalmış bir ulusuz... Eğer savaşmışsak bu hınçtan çok sevgidendir... Barışı korumak için savaşmışızdır. İçimizde hiçbir zaman savaş taraflısı kan dolaşmamıştır.» (Çağdaş Vietnam Şiiri, Eray Canberk)

Ve Dağlarca da şöyle yazıyor:

«Tonkin körfezi bir mavi aydır karanlıkta,

Kıyıları yanık et kokar.

Yeryüzü görmemiştir binlerce yıldan beri.

Asya görmemiş, ak saçlı yiğit Asya.»

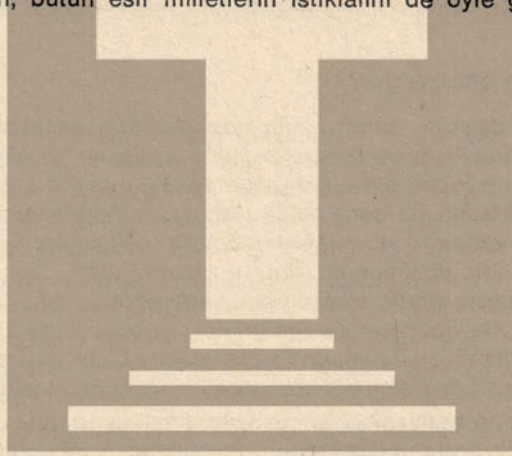
Gerçekten, «toprakta beşte bir» olan Asya, bu denli sabırlı Asya, bugüne değin böylesine korkunç bir savaş canavarıyla karşılaşmamıştır. Yal-

nız Johnson zamanında Vietnam'a atılan bombaların, İkinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'ya atılan bombalardan çok olduğunu düşünürsek, bu gerçeği daha iyi anlarız.

Sonuç

«Dünyada barış, yurttta barış» diyerek barışçı bir ülküyü benimsiyen bizler, birer barış savaşçıları olarak, Vietnam Savaşı üzerinde dururken, ister istemez, Yemen, Trablusgarp, Galiçya ve Ulusal Kurtuluş Savaşında Anadoluda şehit olmuş atalarımızı da düşünerek, savaşırlara karşı çıkıyoruz. Dünyamızın, çağımızda büyük yaralar almasına razı olmuyoruz. Masum ve mazlum insanların, halkların öldürülmesini çağımızın yüz karası olarak niteliyoruz. Gene de tek tesellimiz, geniş kapsamlı bir söz olan Atatürk'ün sözünü anımsayarak, barış güvercininin gülümseme ovasına uçuşunu görür gibi olmamız. Ne diyordu Atatürk:

«Bugün, şu dağın ardında doğan güneşi nasıl görüyorsam, yarın, Afrika ve Asya'nın, bütün esir milletlerin istiklalini de öyle görüyorum.»

TÜSTAV

savaş ve edebiyat

Savaşın toplum yaşayışına olan etkilerinin bir üstyapı kurumu olan edebiyat üzerindeki yansımaları hangi doğrultudadır? Üzerinde durmak istediğim soru bu. Savaşın toplum yaşayışına olan etkilerinin genel olarak sanat üzerindeki yansımalarını değil de özel olarak edebiyat üzerindeki yansımalarını araştırmaya yönelmem sorunu somutlayacak pratik örnekleri edebiyatın kapsamına giren ürünlerden kolaylıkla sağlama olanağına sahip oluştumdan ileri geliyor. Bu nedenle yukarıda belirttiğim soruya cevap bulmaya çalışırken yapacağım çözümlemenin nicel yönünü hep edebî yaratım ürünlerine yaslayacağım.

I

Savaşta ne anlamalıyız?

Savaşın bir üstyapı kurumu olan edebiyat üzerindeki yansımalarını saptayabilmek için öncelikle bu soruya sağlıklı bir cevap vermek gerekir.

Bütüncül bir görüşle ele alındığında savaşın çeşitli sosyoekonomik sorunlardan kaynaklanan bir olgu olduğu anlaşılır. Bu yüzden sosyoekonomik gerçekliklerden yalıtılmış bir savaş kavramı düşünmek hem olanaksızdır hem de çağdışı bir düşüncedir. (Tarihi bireyin değil de yığınların kahrmanlıklarının öyküsü olarak aldığımızda varacağımız sonuç yine bu doğrultuda olacaktır.) Sosyoekonomik gerçekli bir olgu olduğunda anlaşılıktan sonra bu gerçekliklerin niteliklerine göre savaşı bölükleştirebiliriz.

Savaş, beslendiği gerçekliklere göre iki öbekte incelenebilir.

- i. Bir toplumun bünyesindeki çelişkilerden kaynaklanan savaşlar,
- ii. Toplumlar arası çelişkilerden kaynaklanan savaşlar.

Bir toplumun kendi bünyesinde oluşan savaşlar, o toplumun üretim güçleriyle bunların belirlediği üretim ilişkileri arasında, zamanın belli bir evresinde ortaya çıkan çelişkilerin çözülmesi biçiminde belirir. Bu açıdan bakıldığında bünye savaşlarının toplumdan topluma geçiş sancılarının yol açtığı olgular olduğu anlaşılır. Bu savaşlar, toplumdan topluma geçişin nedeni olduğu sancılardan kaynaklandıkları gibi aynı zamanda onların dindiriciliğini de yaparlar.

Toplumlar arası çelişkilerden kaynaklanan savaşlar ise kapitalizm öncesi toplum biçimlerinde farklı, kapitalist toplum biçimlerinde ise daha farklı nitelikte olmuşlardır. Bu farklılık, her iki toplum biçimindeki ekonomik büyüme anlayışının birbirinden farklı olmasından ileri gelir. Bu yüzden her iki toplum biçiminde göze çarpan savaşları açıklayabilmek için, o toplum biçimlerine egemen olan ekonomik büyüme anlayışlarına göz atmak gerekir.

Kapitalizm öncesi toplum biçimlerine egemen olan ekonomik büyüme anlayışı fizyokratist ekonomik büyüme anlayışdır. Bu anlayışa göre toplumsal gelişimi sağlayacak olan ekonomik artık yalnızca toprak genişliğiyle sağlanabilir. Bu nedenle bu ekonomik büyüme anlayışının etkin olduğu kapitalizm öncesi toplum biçimleri arasındaki savaşlar daha ziyade istilâ savaşları görünümündedir. Oysa kapitalist ekonominin yaygın olduğu

günümüzde ise emek-sermaye yoğunlaşmasına bağlı bir ekonomik büyüme anlayışı etkindir. Bu yüzden geçmiş dönemin istilâ savaşları yerini ekonomik hegemonya savaşlarına bırakmıştır. Bu noktada günümüzde toplumlar arası savaşları yönlendiren çelişkileri şöylece sıralayabiliriz:

i. Kapitalizmin eşit olmayan gelişiminin yol açtığı çelişkiler,

ii. Aynı ya da farklı nitelikteki ekonomik sistemlerin bir pazarda karşı karşıya gelmesinden kaynaklanan çelişkiler.

Ne olursa olsun, hangi temelden kaynaklanırsa kaynaklansın, ekonomik ilişkiler, özellikle üretim güçlerinin devingenliğiyle üretim ilişkilerinin durukluğu arasındaki amansız çelişkiler her dönemde üstyapı kurumlarını etkilemiş, çok yerde oluşumlarını belirlemiştir. Bu çelişkilerin bir üstyapı kurumu olan edebiyat üzerinde etkimesi doğal olduğu gibi, aynı gerçeklikten kaynaklanan bir diğer olgunun -savaş- da aynı etkileri göstermesi doğal oluyor. Bu genellemeden sonra savaşın edebiyat üzerindeki etkilerinin alanını saptamaya çalışalım.

II

İlkin edebiyatın savaştan etkilenmesinin edilgen bir nitelikte olmadığını belirtmeliyim.

Belirli sosyoekonomik koşulların ürünü sanatçı bilincinin mayaladığı gerçeklik demek olan sanat olayının, yaratıcısının dış çevreden aldığı esinlere bağlı bir biçimde özgünleşebileceği gerçeğinde birleşmeliyiz. Bu gerçekte birleştik miydi sorunu insan-doğa ya da insan-toplum ilişkilerine rahatlıkla indirgeyebiliriz. Nasıl bu ilişkilerde insanoğlu salt dışsal çevrenin etkisi altında gelişen bir yaşam sürdürmüyor, dışsal çevreyi kendi yaşamı doğrultusunda değişikliklere uğratiyorsa, edebiyat da bunun gibi hem savaştan etkileniyor, hem de maddî bir güç haline gelerek savaşı etkiliyor. Bu noktada işi biraz aşırılığa götürerek «Savaş, edebiyatın kitleleşmesine yol açtığı gibi, kitleleşen edebiyat da savaşı yetkinleştirir.» diyeceğim. Daldoluğunun şu çok bilinen dizelerine kulak kabartalım.

Hakkımızda devlet etmiş fermanı

Ferman padişahın dağlar bizimdir

Bu dizeler, Osmanlı toplumunun iç bünyesinde oluşan çelişkilerin nedeni olduğu bünyesel savaştan kaynaklandığı gibi, bu çelişkilerin çözümlenmesi için girişilen savaşın bayrağıdır da (1). Bunun gibi «Tekke, ya da mistik, dini edebiyat Hıristiyan Bizanslılarla Müslüman Türklerin savaşlarını anlatan destanlar yolu ile İslâmın Anadoluya ve Rumeliye yayılmasında önemli hizmeti olmuştur. Seyyit Battal Gazi, Danişmendnâme, en az bilinen, yine de en önemlileri olan Saltuknâme, dini görevlerinin yansısı bir yaşama felsefesi yaydı, kahramanlık değerleri kurdu»(2). Bununla birlikte savaşın edebiyat üzerindeki yansısının bazan etkin ve belirleyici bir görünüme kavuştuğuna da tanık olmuyor değiliz. Ne ki, bu soy yansımalar daha çok savaş sonrası ortaya konmuş olan yaratım ürünlerinde kendini gösterir. Örneğe Kazancakis'in İspanya Yaşasın Ölüm'ü, Hemingway'ın Çanlar Kimin İçin Çalıyor'u, Henri Barbusse'ün Le Feu'i, André Malraux'un L'espoir'ı, Erich Maria Remarque'in Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok ve Dönüşü... vs gösterilebilir. Bu yapıtlarda savaşın yansısı biçimi, anlatılanlar kimi yerde gözleme dayansa da savaş içerisinde, savaşla diyalektik ilişkiler içerisinde yapıtlar oluşturulmadığı için, etkindir, belirleyicidir. Bu durumu daha bir somutlayacak olan «İrlanda özgürlük savaşında 1920'de

Dublin'de asılan Kervin Barry adlı 18 yaşında bir tıp öğrencisine yakılan»
türküden aldığım şu dörtlüğe kulak kabartalım.

Bir er gibi kurşunlayın
Asmayın bir köpek gibi
Hürlüğüne İrlanda'mın
Dövüştüm bir eylül günü

Savaşın etkin bir biçimde edebiyatta yansıdığına edebî yaratım ürünlerinde dillendirilen olgular ya çeşitli kesimlerin kahramanlıklarıdır ya da göçen kahramanların ardından söylenen övgü niteliğine sahip saygı sözleridir. Oluşum içerisinde yaratılmayan bu soy ürünler, savaş-edebiyat ilişkilerinin tek yanlı ele alınması yüzünden kitleleşip sosyalleşemezler. Öyleyken olmuş bir olayın sanatçı bilinci üzerinde oluşturduğu etkilerin saptanması açısından üzerinde durulması gerekli yaratımlardır yine de bunlar.

Bunun yanı sıra edebiyatın savaş öncesi sessizliğinin bir fırtına patlayışına dönüşmesini sağlamaya, bunu gerçekleştirecek yığınların bilincini kamçulamaya çalıştığına da tanık oluyoruz. Bu da bize yine savaş-edebiyat ilişkilerinin şekilci bir biçimde tek yanlı olarak ele alınamayacağını imler, sanırım.

Kalkın canlar bir olalım
Münkire kılıç çalalım

Edebiyatın sosyal bir olay niteliği kazanması onun kitleleşmesiyle, maddî bir güç haline gelmesiyle olanaksallaşır. Savaşların, özellikle de sistem savaşlarının bunu sağlamakta yadsınmaz önemi vardır. Bazan bir dize, bazan da bir söz kırıntısı bir kitlenin harekete geçmesine yol açabilir. Yukarıda belirttim ya, yine de yineleyeceğim. Savaş edebiyat eserinin kitleleşmesine yol açtığı gibi, kitleleşen edebiyat da savaşı etkiler. Edebiyatın kitleleri savaşa sokması, bilinci kamçılıyarak sessizliği sese dönüştürmesi daha çok gerilimin yüksek olduğu dönemlerde görülür. Öyleyken insanın gerçeklerinden kaynaklanan sanat ürünleri, gizemsel bir duyarlıkla kitleleri duygusal bir şartlanmaya iteleyerek pekyüreklileştirir. Örnekse; Mevlid, Chason de Roland, Marcyesse.

Bilindiği gibi Süleyman Çelebi adlı bir ozanını yaratımıdır Mevlid. Gizemsel bir atmosfer içerisinde gelişen içeriğiyle kitleler üzerinde oluşturduğu duygusal şartlanma, kitlelerin çekinmeden istilâ savaşlarına katılmalarını sağlamıştır. Aşağıda irdelemeye çalışacağım fizyokratist büyümenin edebiyat üzerindeki yansıması olan Mevlid'in gizemsel bir duyarlıkla oluşturduğu gözüpekliğin niteliği, eleştirel bir gözle bakıldığından, tartışılabilir. Ne ki, felsefe ile sanatsal yöntem arasında belirmesi doğal olan bu soy gelişmeler savımızı zayıflatmaz. Kitleleşen edebiyatın savaşı yetkinleştirebileceği gerçeğini kuvvetlendirir üstelik.

III

Savaşların, ürünü oldukları ekonomik büyüme anlayışlarının niteliklerine göre değişik görünüme kavuştuklarını belirtmiştik. Bu nedenle değişik gerçekli ilişkilerin ürünü olan savaşların etkilerinin edebiyattaki yansımalarının da değişik doğrultuda olacağı kuşku götürmez bir gerçek. Söz gelimi bizim Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızı göz önüne alalım. Bildirisiyle bir özgürlük savaşı olan, bir sistem savaşı olmayan Ulusal Kurtuluş Savaşı'mız bu niteliğiyle edebiyat üzerindeki yansımının doğrultusunu çizmiş, bir noktada da belirlemiştir. Bu dönem ozanlarından Mehmet Âkif'de bir sistemin,

yeni bir düzenin sözcülüğünden çok özgürlük isteminin ağır bastığına tanık oluyoruz.

Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklâl

Bunun yanı sıra toplumların içerisinde girdikleri ilişkilerin belirlediği yeni çelişiklere göre edebiyatın eski çelişkileri bir kenara iteleyerek yenilerine doğru yöneldiğine, onlardan etkilenip bir noktada da onları etkilemeye çalıştığına tanık oluyoruz. Örneğe İkinci Dünya Savaşı Fransa'sı, Nazizmin ülkelerini işgal etmesi üzerine, geçmiş dönemde birbirleriyle çatışan farklı ideolojiye sahip sanatçılar, çekinmeden kalemlerini özgürlüğün emrine vermesini bilmişler, daha önceki dönemde toplumsal ilişkilerin yol açtığı bünyesel çatışmaları ikinci plâna itelemekte bir sakınca görmemişlerdir. Böylece daha önceki bünyesel çatışmaların nedeniyle edebiyatta beliren sınıfsal nitelikler, yeni koşullar altında ulusal bir niteliğe dönüşmüştür. Görüldüğü gibi edebiyat-savaş ilişkileri oldukça esnek ve diyalektik nitelikli ilişkilerdir. Bununla birlikte değişik nitelikli savaşların edebiyat üzerindeki yansımalarının farklılığı, ekonomik büyüme anlayışlarının değişik olduğu toplum biçimlerinde daha rahat gözlenebilir.

Fizyokratist ekonomik büyümenin etkin olduğu dönemlerde savaşlar, daha önce de belirttiğim gibi, toprak istilâsı biçiminde ortaya çıkar. Teknolojik devrimlerin yoğunlaşmaya başlamadığı, insan-doğa ilişkilerini köklü değişikliklere uğratacak olan aracın henüz amaç durumunda olduğu bu dönemlerde ekonomik yaşarlık da, bir topluluğun diğer bir topluluğun baskısından sıyrılması da hep bireysel gücün kapsamına girer. Bu yüzden savaştan etkilenen bu dönem yaratım ürünlerinde bireysel gücü ön plâna çıkarma eğilimlerinin ağır bastığına, yiğitliğin ön plânda tutulduğuna tanık

oluyoruz. Homeros'un İliada'sı baştan başa bu nitelikte olduğu gibi aşağıdaki dizelerde de aynı eğilimin geçerli olduğuna tanık oluyoruz.

Buna kavga derler bey ne paşa ne

....

Nusret bizim, beyler neci, paşa ne

....

Köroğlu der durman edek cengimiz

Bunda belli olsun yiğit hangimiz

Burada gözlediğimiz pekyüreklilik fizyokratist ekonomik büyümenin yeni emeğe ve sermayeye bağlı büyümenin almasıyla savaşlarda oluşan nitelikle değişimle yok olur.

Tüfek icad oldu, mertlik bozuldu

Teknolojik gelişim açısından Tekin Sönmez'in başarılı bir çözümlemesini yaptığı (3) bu dize, ekonomik büyüme açısından daha değişik şeyler ifade eder. Bu dizenin yoğunlaştırdığı düşünüyü bize artık insan-doğa ilişkilerinde bireysel gücün eski önemini yitirdiğini gösterir. Ekonomik yaşarlıkla özgürlüğün sağlanmasında eski ekonomik büyümenin sebep olduğu gözükpekliliğin sona erdiğini anlarız. Yeni ekonomik büyüme ise araçsal bütünleşmeye yönelmiştir artık.

Ekonomik ilişkilerin daha karmaşık görünümüne kavuştuğu çağımızda ise savaşın edebiyatla olan ilişkileri de belirgin bir karmaşıklık kazanmıştır. Kendine yeter ekonomik olanak ve güce sahip olmayan toplumların çeşit-

li nitelikte toplumlarla ekonomik bütünleşmeye gitme zorunda olmaları, değişik nitelikli ilişkilerin doğmasına yol açar. Bu ilişkiler bir noktada çağımızın gidişini belirleyen çelişkilerdir de. Bu nedenle, benzer çelişkilerin acılarını çeken toplumlarda, özellikle aydınlar arasında önceleri duygusal bir nitelik taşıyan, giderek bilincin erkekleşmesiyle ussal bir niteliğe ulaşan yakınlaşmalar göze çarpar. Böylesi benzerlikler içerisinde varlıklarını sürdürmeye çalışan toplumlardan bir tanesi genel gidişi yönlendiren çelişkilerin çözümlemeye yöneldiğinde diğer toplumların özellikle sanatçı aydınlarını yakınında bulur. Bu sanatçı bilincinin kapsamını genişletmesidir. Şekilci bir düşünüyü sahip olmayan her sanatçı acısını çektiği çelişkinin bir noktada çözümlenmesiyle kendi durumunun da etkileneceğini görür. Bu yüzden de çekinmeden kalemini o çelişkinin çözümlenmesi doğrultusunda çalışanların yedeğine koşar. Örneğe İkinci Dünya Savaşı'nın edebiyatımızda yansması. Tek şefliğin temel olduğu Alman nazizminin evrensel plânda giriştiği uğraşın özgürlükten yana demokrat güçler tarafından kazanılmasıyla kendi ülkesindeki totaliter nitelikli yönetimin de batı tipi bir demokrasiye dönüşebileceğini kavrayan sanatçı, edebiyat işçisi kalemini özgürlüğün emrine vermesini bilmiştir. Özgürlük için çeşitli cephelerde ölen kişilerin yüreğindeki coşkuyu kendi yüreğinde taşımıştır.

O insanlar bitmedi mantar gibi yerden,
Analar doğurmuştu onları bir zamanlar
tıpkı dalda bir çiçek açar gibi.

(A. Kadir)

Edebiyatın bu şekilde sıcak bir savaşa girmeyen bir toplumda bile savaştan etkilenmesi, yukarıda çok az da olsa sözünü ettiğim ekonomik bütünleşme zorunluluğunun bir sonucudur. Bu yüzden ki yersel bir savaş artık eskisi gibi, olduğu alan ve o alanı kuşatan çevreyi etkilemekle kalmıyor, çatışan sistemlere bağlı toplumların yaşamlarında da varlığını hissettiriyor. Bu açıdan İkinci Dünya Savaşı kara Avrupa'sında göze çarpan yoksullukla bizim ülkemizdeki vagonculuk, karaborsacılık, karne ile alım satım... vs yakından ilintilidir. Bunun bilincine varan edebiyat işçisi yaşadığı gerçeklerden aldığı esinle bu gerçekleri besleyen nedenlerin üzerine sürmüştür kalemini.

Evrensel çelişkiler uyarınca edebiyatın savaştan etkilenmesine bir diğer örnek olarak da Vietnam savaşının edebiyatımızdaki yansmasını gösterebiliriz. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın bir çalışmasına Vietnam Savaşımız adını vermesi ilginçtir. Bunun gibi Ceyhun Atuf Kansu'da, Arif Damar'da, Hasan Hüseyin'de, Ömer Faruk Toprak'ta... vs. rastladığımız dizeler de savımızı pekiştirir nitelikte.

Ne güzeldir şimdi vietnamda
Bir halk teğmeni olmak şimdi

(Ceyhun Atuf Kansu)

Gene dün bütün gün
Vietnam'da kan aktı
Yandı Vietnam'da kuşların sesleri
Vietnam kuşlarının güzel sesleri

(Mehmet Karabulut)

Vietnam için yazmadın dedi Akşit
Vietnam için şiir yazılmaz
Vietnam için döğüşölür

Vietnam için ölünür

Ağlamayı bilmiyor Vietnam

Şiir ne ki

Gözyaşı

Çocuklar doğmadan öldürülüyor

Git Vietnam'da ana ol

(Arif Damar)

Çağımızda sıcak savaşlar geçmiş dönemlerde olduğu gibi iki ayrı toplumu temsil eden ordunun bir meydanda karşılaşması biçiminde olmamaktadır. Gerek askeri, gerekse ekonomik işgal altında bulunan toplumlar, siyasal özgürlüğün yanısıra ekonomik özgürlük de istemekte, ekonomiyi temelden bağımsız ele alıncıyken soyutlaşan özgürlüğü somutlamaya çalışmaktadır. Bu koşullar altında oluşan sıcak savaş tam anlamıyla bir sistem savaşı haline gelmekte, ekonomik ve politik niteliklerinin yanısıra bir de kültürel nitelik kazanmaktadır. Bu amaçla girilen savaşların ideolojik plânda sanat aracılığıyla sürdürüldüğüne tanık oluyoruz. Bu durum da sıcak savaş içerisinde bulunan toplumlarda savaş-edebiyat ilişkilerinin daha değişik bir görünüme kavuştuğunu sergiler.

Özellikle az gelişmiş ülkelerde gözlediğimiz bu nesnel gerçeklik, sanatçının halkının bilincini geliştirmek için, kendi dinamikleriyle toplumunun gelişmemesinden ötürü egemen toplum tarafından yozlaştırılan kendi öz benliğinden doğma değerlere doğru yönelediğine, sırtını onlara vererek çağdaş düşüncenin ışığında kültürel bir sıçrama yapmaya çalıştığına tanık oluyoruz. Ne ki, gerek sıcak savaşın doğurduğu kaygular, gerekse geçmişte verilmiş ulusal nitelikli yaratımların olmaması bu ürünleri estetik açıdan zayıflatmaktadır. Bu da bir diğer açıdan savımızı doğrular: Toplumun içerisinde bulunduğu sıcak savaşın nedeni olduğu yoksulluklar, tüm güçlerin seferber edilmesi, ussal çalışmalarla oluşturulan sanat eserine de damgasını vurmakta, savaşın yol açtığı tüm ekonomipolitik ilişkiler edebiyatta yansımaktadır. Bunun en son ve somut örneği Vietnam sanatıdır. Vietnam sanat ürünlerinde halkı için atan insancıl sanatçı yüreğinin çarpışını, halkının kurtuluşu için haykıran sanatçının gür ve erkek sesini duymakla birlikte estetik açıdan tam bir yetkinlik göze çarpmıyor. Kuşkusuz genel olarak sanatta, özel olarak da edebiyatta göze çarpan bu ve benzeri durumlar arızî durumlardır, geçicidir. Sanatçının geniş boyutlu yaratımlarda bulunması için gerekli özgürlük ortamı oluşturulduğunda ortadan kalkacaktır. Bu açıdan Vietnam sanatında göze çarpan estetik sığlıklar bu sancının ürünüdür.

Görüldüğü gibi oldukça esnek bir ilişki var edebiyatla savaş arasında. Etkilenmeler tek yönlü değil karşılıklı, neden-sonuç uyarınca değil etki-tepki uyarınca oluşmaktadır. Toplumsal gelişimin belirli bir evresinde sanatla savaş arasında kurulan bu denge, zamanla (daha üst plânda olmak üzere) bozulmuşsa da günümüzde daha düzeyde olmak üzere yine aynı niteliğe kavuşmuştur. Böylece özgülden evrensele, ordan da (yine) özgüle dönüşen hareketlilik savaş-edebiyat ilişkilerinde de kendisini göstermiş oluyor.

Hayattan doğuyor edebiyat, tekrar hayata dönüyor.

(1) Ergün Sarı, Ulusal Kültürün Oluşumunda Halk Sanatının Yeri ve Önemi, Yansıma, Sayı: 5, Sayfa: 199.

(2) Kemal Karpat, Türk Edebiyatında Sosyal Konular, Sayfa: 25-26.

(3) Tekin Sönmez, Ozan, Yansıma, Sayı: 9, Sayfa: 306.

Şiirimizde vietnam

Çağımızın içerisinde bulunduğu ekonomipolitik ilişkiler, toplumların tek tek kendine yeter (otonom) bir ekonomik yaşam sürdürmelerini olanaksızlaştırmakta, uluslararası ekonomik işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Bu amaçla günümüzde pazar bütünleştirilmesine gidilmekte, üretim sektörleri arasında kimi yerde eşitliğe, kimi yerde ise ekonomik üstünlüğe dayalı işbölümleri yapılmaktadır. Bu soy karmaşık ilişkiler içerisinde toplumların çıkarları birbirlerini yakından ilgilendirmekte, bir toplumun çıkarına olan bir tavır diğer bir toplumun çıkarıyla bütünleşebilmektedir. Bu tür ekonomik benzerliklerden kaynaklanan yakınlıkların özellikle gerikalmiş toplumlarda daha çok göze iliştiğine tanık oluyoruz. Tekelci sermayenin dolaşım damarlarını tıkadığı bu ulusların yaşarlığı, geniş ölçüde bu tikanıklığın giderilmesine bağlıdır. Tikanıklık herhangi bir toplumda giderildiğinde benzer koşullu diğer bir toplumun tikanıklığının derecesi de biraz olsun hafifler. Bu nedenle benzer koşullu ülkeler acılarını duydukları çelişkilere yönelik girişimleri desteklemek, onlardan yana olmak zorundadırlar. Bugün Vietnam'da sürdürülen savaşa, Amerika Birleşik Devletleri içerisinde geniş halk yığınlarının karşı çıkması da bu nesnel gerçeklikle yakından ilintilidir.

Emperyalizme karşı ilk ulusal nitelikli kurtuluş savaşını vermiş bir toplumun onurlu bir kişisi olarak Türk ozanının da tüm ulusal nitelikli savaşlara yakınlık duyması, yüreğinden damıttığı sözlerle onlara destek olmaya çalışması doğal oluyor. Sözün en fazla yoğunlaştığı yazınsal tür olan şiirde yetkin bir duyarlıkla bu durumu işlemiş pek çok ozanımız var. Ceyhun Atuf Kansu, Ömer Faruk Toprak, Hasan Hüseyin, Şükran Kurdakul, Tekin Sönmez, Mehmet Karabulut. Özdemir İnce, Atal Behramoğlu, İsmet Özel... vs. ilk akla gelenleri. Yazımızın boyutları ölçüsünde, Vietnam savaşının şiirimizdeki yansımaları, bu ozanlardan aldığımız dizelerle saptamaya çalışacağız.

Nitelikleri göz önünde tutularak Vietnam savaşına yapılan yaklaşımlarda, bu savaşın evrensel çelişkiler üzerinde yaratacağı etkileri göz önüne alan ozan, bir yerde toplumuyla özdeşleştirir Vietnam'ı. Soruna kendi toplumu ve kendi insanı açısından sokulmayı dener. İlk ulusal nitelikli kurtuluş savaşını vermiş bir toplumun çocuğu olarak aradaki benzerlikleri ustaca yakalayarak sergiler.

Karşımda saat 1 den sonra Vietnam yağmuru
Giriyorum bir kulübenin açık penceresinden
Hoa köyünün öğle üstü sessizliği aramızda
Damaklarında biraz tanıdık çay burukluğu
Aşağıda ay ışığı hiç konuşmadan duruyor
Yerde Asyalı ıslak bir gazete
Napalm bombasına karşı yürekler kaskatı

(Ömer Faruk Toprak)

Bu soy biçimsel benzetimlerin yanısıra kimi ozanlarımızda simgesel bir anlatım içerisinde, yağmursu bir duyarlıkla, Vietnam savaşının yansıtılmaya, savunusunun yapılmaya çalışıldığına tanık oluyoruz.

Gene dün bütün gün
Vietnam'da kan aktı
Yüz kırk sekiz çıkış yaptı Amerikan uçakları
Tonlarla yangın bombası attılar Vietnam ormanlarına
Çiçekler yandı önce ve sonra
O çiçekler hiçbir zaman açmazlar bir daha
Yandı Vietnam'da kuşların sesi
Vietnam kuşlarının güzel sesleri
Milyonu birden kalkıp konardı ormanlara.

(Mehmet Karabulut)

Evrensel çelişkilerin özgül yanlarını yakalamasını bilen ozanlarımız ise daha geniş bir perspektiften alırlar olayı. Bilinçsel açılımlarla diyalektik bir bütünsellik içerisinde sokulurlar olgulara, öylece işleyip yansıtırlar.

dürbünü tüfenkle mephis'de delik deşik
göğsünü namlulara istanbul'da tutarak
oluklarla kanamak kongo'da doludizgin
yeniden yeniden mihlanmak bolivya'da toprağa
super sonik jetlerle saygon'da upuzun taranmak

(Tekin Sönmez)

Benzer durumu Fazıl Hüsnu Dağlarca'da da gözlüyoruz.

Kanağız haykırmada,
Bu Vietnam'dır bütün sömürülenler adına, uzak.

(Fazıl Hüsnu Dağlarca)

Görüldüğü gibi evrensel nitelikli çelişkiler uyarınca Türk ozanları da geniş ölçüde dış olgulardan etkilenmekte, onlardan esinlenerek kendi ulusal sorunlarıyla bezenmiş bireşimlere varmaya çalışmaktadır. Bu çaba içerisinde Türk ozanı bir yandan kendi halkına ışık tutmaya çalışırken, diğer yandan da acısını duyduğu çelişkiler yönelik uğraşların yanına koşmakta, onlara sahip çıkmaktadır. Böylece bilincinin kapsamını genişleten ozan, sanatın özgüllüğü içerisinde evrenseli yakalamaya, kendi insanının sorunlarıyla tüm insanlığın sorunlarını yansıtmaya çalışmaktadır.

NOT : Yazı içindeki şiir örnekleri: Omer Faruk Toprak'ın «Susan Anadolu»; Fazıl Hüsnu Dağlarca'nın «Vietnam Savaşımız»; Tekin Sönmez'in «Boşuna Değil Yaşamak»; Mehmet Karabulut'un «Şimdi Haberleri Veriyoruz» adlı kitaplarından alınmıştır.

tabiata karşı savaş

Amerika Birleşik Devletlerinin Vietnam politikası, son ayların gelişmeleri nedeniyle, yeniden dünya kamuoyunun dikkatini üzerinde toplamağa başlamış bulunuyor. Amerika'nın tutumunu yerler arasında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kurt Waldheim, Dünya Kiliseler Konseyi Bakanı Dr. Eugene arson Blake ve aktris Jane Fonda gibi, kişilikleri ve meslekleri birbirinden tamamen farklı ünlüler var. Tamamen ayrı çevrelere mensup olan bu insanlar, hemen aynı dili kullanmakta ve Amerika'nın, kasıtlı olarak Kuzey Vietnam'daki su bentleri ile barajları bombaladığını iddia etmektedirler. Gene bu iddiaların sahiplerine göre, bentlerin ve barajların bombalanması, önümüzdeki yağmurlu aylarda Kuzey Vietnam'ı çok büyük sorunlarla karşı karşıya bırakacak ve sel suları günâhsız sivillerin hayatını tehdit edecektir.

Bir taraftan Amerika'nın Vietnam politikasına yöneltilen suçlamalar bir taraftan da Nixon yönetiminin kendini savunma yolunda ileri sürdüğü iddialar, şimdi daha geniş çaplı bir tartışmaya yol açmış bulunmaktadır. Bazı çevrelerin sözcülerine göre, Amerika'nın Vietnam'da yürüttüğü savaş, savaş tarihinin görüldüğü en korkunç düzeye ulaşmış ve bu savaşta tabiat bile düşman sayılmağa başlamıştır. Bu çevrelere göre, Amerika artık Vietnam'da tabiatı mahvetmekte ve çevreyi, insan nesli için yaşanmaz hâle getirmektedir. Üstelik bu hedefe, Kuzey ve Güney Vietnam ayırımı yapılmaksızın gidilmekte, ülkenin her iki bölümünde de tabiat geniş ölçüde mahvedilmektedir.

ÖFKELİ DEV

Vietnam toprakları üzerinde yapılacak bir uçak gezisi, Amerikan bombardmanlarının ülkede yol açtığı tahribat hakkında daha iyi bir fikir verebilir. Vietnam'da görevli bir A-

merikalı danışman, bir süre önce gazetecilere yaptığı açıklamada şunları söylemiştir: «Toprak, öfkeli bir dev tarafından parçalanmışa benzenmektedir. Her taraf yıkıntı içindedir. Ormanlar yakılmış, tarım yapılan tarlalar bomba kalıntıları ile dolmuştur.»

Amerikalı bazı bilim adamları ise, yapılan şeyin tabiatın katli olduğunu söylemekte, bu uğurda sistemli çabalar harcadığını ifade etmektedirler. İleri sürülen iddiaların bir kısmının fazla abartmalı olduğu düşünülebilir. Ancak gerçek olan husus, Amerika'nın Vietnam savaşına katılmış olmasının, bu ülkenin çehresinin değişmesinde önemli etken rolü oynadığıdır.

Gerillacıların ormanlarda saklanmasını önlemek için kullanılan bitkileri yok edici zehirli ilaçlar yüzünden, bugün Vietnam'da büyük alanları kaplıyan ormanlıklar ortadan kalkmış durumdadır. Bu arada ülkenin hemen her tarafında bombaların açtığı büyük çukurlara rastlanmakta, bu çukurlarda toplanan sular toprakta bulunan zehirli ilaçlarla karışınca her türlü canlının yaşamasını olanaksız kılan bir ortam meydana gelmektedir.

UNESCO uzmanlarından jeolog Van Der Sluijs bu konuda şunları söylemektedir: «Tabiatın da kendine özgü bir dengesi vardır ve bu dengiyi sağlıyan bazı unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlardan bir veya bir kaçının ortadan kaldırılması tabiatın dengesini bozar. Dengenin yeniden kurulabilmesi için ise uzun zaman beklemek ve zorlu çalışmalar yapmak gerekir. Vietnam'ın bugün için en önemli sorunu da, tabiatın bozulan dengesini düzeltmektir ve bu, çok uzun yıllar alacak çalışmaları gerektirecektir.»

DIŞ HABERLER SERVİSİ

7. Ağustos. 1972

(Cumhuriyet Gazetesinden)

basından seçmeler

12. Haz.. 1972 MONTREAL, (Kanada) (a.a. - THA) — 1967 yılında Nobel Tıp Ödülünü kazanmış olan George Wald, McGill Üniversitesinde yaptığı konuşma sırasında Vietnam'daki savaşın Amerikan toplumunun belirli bir dilimine akıl almaz derecede yarar sağladığını söylemiştir.

Bu bilim adamına göre yılda 21,4 milyar dolarlık (229,6 milyar T.L.'sı) silâh satın alma ödeneğinin bütçeye konması, Vietnam'ı, satılmadığı takdirde yığılıp kalacak Amerikan savaş araçları için, bir çöplük haline getirmiştir.

Wald, son derece âcil bir sorunla karşı karşıya kalındığını belirterek «Vietnam'da insanların birbirini ardına öldürülmelerini durdurmak için birşeyler yapmalıyız» demiştir.

«B-52» tipindeki Amerikan uçakları dört günden beri Kuzey Vietnam'daki hedefleri son derece yoğun bir şekilde bombalamaktadır.

Amerikan uçakları dün Kuzey Vietnam'daki hedeflerden başka askerden arınmış bölgenin Güneyini, orta yaylaları ve Saygon'un Batısını bombalamaktadır.

1968'deki Tet saldırısından bu yana ilk kez Saygon'un 15 Km. yakını bombalanmıştır.

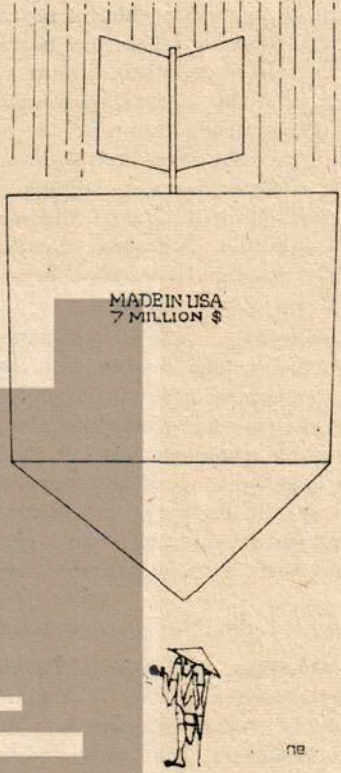
8 hastahane ve 30 okul

Önceki gün Hong Kong'dan dinlenen Hanoi Radyosu Amerikan uçaklarının Kuzey Vietnam'ın 30 ayrı bölge ve kentinde 29 barajı, 32 ana bendi hasara uğrattıklarını açıklamıştır.

Kuzey Vietnam Dışişleri Bakanlığının Amerikan bombardımanının ayrıca sekiz hastane ve 30 okulu tahrib ederek binlerce sivilin ölümüne yol açtığını belirtmiştir.

(Cumhuriyet Gazetesinden)

Çin Halk Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği arasında Kuzey Vietnam'a savaş malzemesinin nakli konusunda bu satranç oyunu devam eder-

ken, Amerikan hava kuvvetlerinin bombardımanları son günler içinde büsbütün şiddetlenmiştir. Hâlen Amerikalılar en geliştirilmiş Laser ışıklı ve televizyonlu bombaları kullanmakta, Kuzey Vietnam'daki askeri hedefleri, ülkeyi Çin'e bağlayan demiryollarını, savaş malzemesi taşıyan Çin kamyonlarını bombalamakta, Kuzey Vietnam'ın yakıt depolarını ve cephaneliklerini imha etmektedirler. Bombardımanların daha şiddetli hâle gelmesi etkilerini de göstermeğe başlamıştır. Devamlı «kan kaybı» içinde bulunan ve akaryakıt sıkıntısı çektiği güvenilir kaynaklara açılan Kuzey Vietnam birlikleri, hâlen tuttukları cephe ve köprübaşlarını savunmakta yetinmekte, bazan taktik çekilmelere başvur-

makta, ancak büyük çapta saldırılara girişmekten kaçınmaktadırlar. Kuzey Vietnam Komünist Partisi Politbüro üyesi Le Duc Tho'nun Paris'te, savaşı daha aylarca aynı şiddette devam ettireceklerini söylemesi, son günlerin gelişmelerini karşısında ister istemez kuşku yaratmaktadır. Üstelik bütün inanmışlığı ve savaş gücüne rağmen, Kuzey Vietnam'ın; Sovyetler Birliği ile Çin Halk Cumhuriyetinin bugünkü tutumlarında ciddi bir değişiklik olmadığı takdirde, Amerikan bombardımanlarına daha uzun süre direnebilmesi kolay olmayacaktır.

Sovyetlerle Çin'in şiddetlenen bombardımanlar karşısındaki tepkileri ise, Kuzey Vietnam limanlarının mayınlanmasına gösterdikleri tepkilerden de yumuşak olmuştur. Dünyanın az gelişmiş ve güçsüz diğе ülkeleri, bu iki dev sosyalist ülkenin tutumlarından, kendileri için gerekli ders ilerde herhâlde çıkaracaklardır.

Şevki ADALI

(Cumhuriyet Gazetesinden)

15. Haz. 1972 MIAMI BEACH (Dış Haberler Servisi) — Demokrat Partinin başkan adayı seçilen Senatör McGovern, dün basın mensuplarına yaptığı açıklamada, Senatör Kennedy'nin yardımcılık görevini kabul etmemesi üzerine, Missouri Senatörü Thomas Eagleton'u yardımcı adayı seçtiğini söylemiştir. Daha sonra Vietnam savaşına değinen McGovern, Van Tiyö'yü ima ederek, «Bu ulusun değerli genç kanını, hiç kimseyi temsil etmeyen bir müşteriyi desteklemek için dökmeye son vereceğiz» demiştir.

NEW YORK, (a.a) — BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim, Çin Hindinde gittikçe vahimleşmekte olan duruma görüşmeler yoluyla bir çözüm bulunması için çağrıda bulunmuştur. Waldheim, bu çözüm yolunun, BM organları ve özellikle Güvenlik Konseyi aracılığı ile bulunabileceğine çağrısında dikkati çekmiştir.

Waldheim çağrısında, Çin Hindin-

de durumun son derece vahim olduğunu ifade ettikten sonra şöyle konuşmuştur: «Taraflara, büyük bir itidalle hareket etmelerini tavsiye ediyorum. Son gelişmeler, Vietnam sorununa sadece görüşmelerle bir çözüm bulunacağına olan inancımı güçlendirmiştir.»

(Cumhuriyet Gazetesinden)

19. Tem. 1972 HONG KONG, a.a. — Halen Hanoi'de bulunan Amerika lı aktris Jane Fonda Amerika'ya Kuzey Vietnam bombardımanlarını durdurması yolunda heyecanlı bir çağrıda bulunmuştur.

Jane Fonda, Hanoi Radyosunun bir yayınında yaptığı konuşmada şunları söylemiştir:

«Amerikan halkı nasıl olur da bize hiçbir kötülüğü dokunmayan ve bizden bu kadar uzaktaki bir ulusa bu kadar müthiş acılar çekebilir? Amerikalılar, Hanoi'de kaldığım sürece sizlere bu soruyu sormaya devam edeceğim, çünkü su bentlerini bombalayarak bu ülkeyi içine düşürdüğünüz tehlikeyi düşünerek her gece ağlıyorum. Artık Amerika'nın bütün bunlara son vermesinin zamanı gelmiştir.

«Bugün Baç May Hastanesinin orta yerinde dev bir bombanın açtığı çukuru gördüm. Pilotlar oranın hastane olduğunu gayet iyi bilirler. Oranın bombalanması bir kaza eseri olamaz. Bu bomba bilerek atılmıştır.»

Daha sonra Vietnam savaşına katılan Amerikalı askerlere hitabeden Jane Fonda, Hanoi'deki savaş müzesini gezerken, Amerika'nın Vietnam savaşında yararlandığı cephane deposunun bir örneğini gördüğünü belirterek, «Bu silâhların kullanılması'nın kanunsuz olduğunu ve iki La Haya konvansiyonunun da bu silâhların kullanılmasını yasakladığını bilmeniz gerekir. Bu silâhları gözleri kapalı olarak kullananlar savaş suçlusudur» demiştir.

(Cumhuriyet Gazetesinden)

A. S. ESMER

«Amerika'nın Vietnam'da savaştığından' söz ediliyorsa da Amerika, bu talihsiz ülkede devletler hukukunun anladığı anlamda savaşmıyor, bir jenosit yürütüyor. Amerika'nın elinde en ileri teknik bilgi, bol para vardır. Bu silahları, teknik bilgiyi ve parayı da Vietnam'ı yakmak, yıkmak, cana kıymak için harcamaktadır. İkinci Dünya Savaşında işledikleri jenosit suçlarının cezasını Alman yöneticileri canlarını vererek çekmişlerdir. Nixon'dan bunların hesabını soracak bir zaman gelecek mi? Mahkeme sormasa da, her halde tarih soacaktır.»

TOPLUM 11. Ağustos 1972

14 Ağustos 1972

SAN FRANCISCO, (a.a.) - ABD'nin eski Adalet Bakanı Ramsey Clark, ABD'nin Kuzey Vietnam'a karşı sürdürdüğü «şiddetli ve yoğun» bombardımanlara son vermesi halinde, Kuzey Vietnamlıların ellerindeki ABD'li savaş esirlerini serbest bırakacaklarına dair elinde yazılı ve sözlü deliller bulunduğunu açıklamıştır.

Ramsey Clark, Kuzey Vietnam'a yapmış olduğu gayriresmî geziyi tamamlayarak önceki gün ABD'ye dönmüştür.

(Cumhuriyet Gazetesinden)

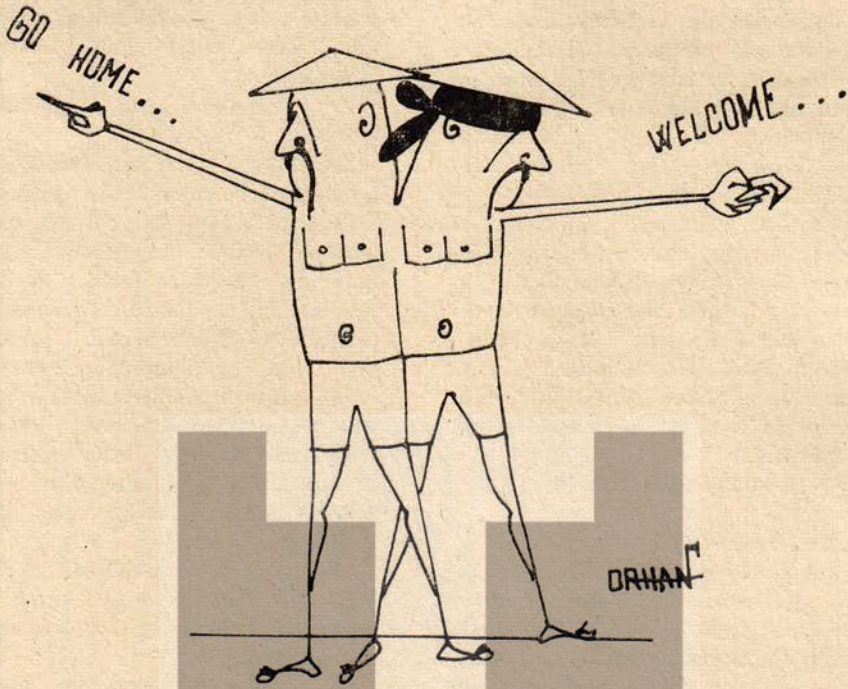
MOSKOVA — Uluslararası örgütlerin üyesi bulunan ve komünist olmayan iki yetkili, üç gün önce Moskova'da yaptıkları açıklamada ABD'nin Kuzey Vietnam'daki su bentlerini bile bile bombaladıklarına emin olduklarını söylemişlerdir. Açıklamayı yapan yetkililer uluslararası Af Komitesi Başkanı Sean Mac Bride ve Çinindeki savaş suçlarını Araştırma Komitesi Genel Sekreteri Hans Georan Frank'tır.

Gazetecilerle konuşan Bay Mac Bride, şöyle demiştir:

«Tamir merkezi tamamen ortadan kalkmıştır. Bombardımanlarla bir bölgenin böylesine imha edilebilmesine doğrusu şaşıtm.»

Öte yandan, Bay Frank da, Hanoi tarafından yayınlanan bir raporu gazetecilere okumuştur. Rapora göre son dört aylık dönemde Amerikan uçakları 177 akında, 59 su bendi ve

24. Ağustos 1972 STOCKHOLM
1970 yılında İsveçin Kuzey Viet-
nama yardım kararı alması ABD de
büyük protestolara sebep olmuştu ve
bu yıldan itibaren her yıl 75 milyon
krom (225 Mil. TL.) Kuzey Vietna-
ma yardım etmeğe başlayan İsveç,
bunun 25 milyon kronunu (75 milyon
TL.) Kuzey Vietnam'a direkt gönde-
riyor ve her yıl 50 milyon kron (150
milyon TL.) İsveçte bir fonda birik-
tiriyor ve savaş bitince biriken para-
ları toplam olarak Vietnamın yeni-
den inşaatı için göndermeyi tasarlı-
yordu. Fakat son günlerde artan
bombardımanlar İsveç hükümetini
savaş sonunu beklemeden derhâl yar-
dımına zorlamıştır.

Ayrıca bütün bunlardan başka İs-
veç hükümeti insancıl yönden K. Vi-
etnama her yıl yaptığı yardımı art-
tırmağa karar vermiştir. İsveç bu
yılın sonunda 90 milyon kron (270
mily. TL.), gelecek yıl 100 milyon
kron (300 mily. TL.) ve 1974 yılında
ise 130 milyon kron (390 milyon
TL.) Kuzey Vietnam'a yardım ede-

cektir. Bu yardımlar, hastane inşaa-
sı, bombalardan yıkılan hastanelerin
onarımı ve tıbbi malzeme için kulla-
nılacaktır.

İsveçin niçin yalnız Kuzey Viet-
nama yardım ettiği yolunda sorulan
bir soruya L. Klakenberg şöyle ce-
vap vermiştir: «Biz Güney Vietnam
Kurtuluş Cephesinin kontrolü altın-
da tuttuğu bölgelere de yardım ya-
pıyoruz, biliyoruz ki Kuzey Vietnam
ve Güney Vietnam Kurtuluş Cephe-
sine yaptığımız yardımlar, yardıma
ihtiyacı olan gerçek sahiplerinin eli-
ne geçmektedir. Fakat Saygon hü-
kûmetine yardım yapsak bu yardım
asla yardıma ihtiyacı olan gerçek sa-
hiplerinin eline geçmez.»

(Cumhuriyet Gazetesinden)

31. Ağustos, 1972 NEW YORK
Bir televizyon programında konu-
şan McGovern, şöyle devam etmiştir:
«General Tiyö, Saygon'daki ada-
mımızdır. Demokrasinin ideallerini
pek temsil etmiyorsa da adamımız
odur ve onu bulunduğu yere biz yer-
leştirdik. Cumhuriyet Gazetesinden)